

Univerza v Ljubljani
Fakulteta za socialno delo

Renata Šebez

Dostopnost kulturnih ustanov za ljudi z gibalnimi ovirami

Specialistično delo

Ljubljana 2016

Univerza v Ljubljani
Fakulteta za socialno delo

Renata Šebez

Dostopnost kulturnih ustanov za ljudi z gibalnimi ovirami

Specialistično delo

Mentorica: red. prof. dr. Darja Zaviršek

Ljubljana 2016

PODATKI O DIPLOMSKI NALOGI

Ime in priimek: Renata Šebez

Naslov naloge: Dostopnost kulturnih ustanov za ljudi z gibalnimi ovirami

Kraj: Ljubljana

Leto: 2016

Število strani: 68 Število tabel: 5 Število fotografij: 15 Število grafov: 4

Število virov: 56

Mentorica: red. prof. dr. Darja Zaviršek

Deskriptorji: gibalno ovirani, arhitekturne ovire, dostopnost, kulturne ustanove

POVZETEK

V teoretičnem delu je poudarek na mednarodnih in državnih zakonih, ki urejajo predpise na področju grajenega okolja.

Praktični del je razdeljen na tri dele. V prvem delu sem raziskovala, kako dostopen je Cankarjev dom in ugotovila, da je bil ob ustanovitvi leta 1980 popolnoma nedostopen. Ljudje na vozičkih so na različnih prireditvah dostopali v dvorane po klančini, ki je bila zgrajena za odvoz smeti ali pa so jih varnostniki nosili po stopnicah. Do danes se je stanje bistveno izboljšalo, še vedno pa so prisotne nekatere pomanjkljivosti.

Za drugi del naloge sem preučila naloge študentov socialnega dela, ki so pri redni profesorici dr. Darji Zaviršek pri predmetu *Ljudje z ovirami in vsakdanje življenje* raziskali in opisali arhitektonske ovire (primeri dobrih in slabih praks v različnih krajih Slovenije). Rezultati so pokazali, da so zdravstveni domovi najbolj prilagojeni ljudem z gibalnimi ovirami.

V tretjem delu naloge sem raziskovala, kako dostopne so druge kulturne ustanove v Sloveniji, predvsem gledališča, in sicer me je zanimalo, ali povsod zagotavljajo brezplačne vstopnice za ljudi na vozičkih, ali so uslužbenci prijazni, ali imajo primerne toaletne prostore, kje so zagotovljeni prostori za ljudi z gibalnimi ovirami itd. Ugotovila sem, da arhitektonske ovire še vedno obstajajo, se pa uslužbenci kulturnih ustanov zelo trudijo, da omogočijo obisk prireditve osebi, ki je na vozičku.

TITLE: Accessibility of Cultural Facilities for People with Physical Impairment

KEYWORDS: people with physical impairment, architectonic obstacles, accessibility, cultural facilities

ABSTRACT

The theoretical part of this thesis puts emphasis on the international and national legislation concerning the regulations in the field of built environment.

The practical part consists of three parts. The first part includes research on accessibility of the Culture and Congress Centre Cankarjev dom. The results show that at founding time in 1980 the centre was completely inaccessible. Those coming to see the events in wheelchairs accessed the halls by using the ramps, intended for waste collection, or they were carried up the stairs by security guards. Until today the conditions have improved fundamentally, but there are still some deficiencies.

In the second part I examined the papers of social work students taking the class *People with disabilities and everyday life* held by Dr Darja Zaviršek, which deal with architectonic obstacles (examples of good and bad practice in different places around Slovenia). The results have shown that health care centres are best adjusted for people with physical impairment.

The third part of the thesis deals with accessibility of other cultural facilities in Slovenia, especially theatres, with the main focus being on examining whether all of these centres provide free tickets for people on wheelchairs, whether the employees are friendly, whether there are appropriate restrooms, whether these centres have assured space for people with physical impairment etc. The results have shown that the architectonic obstacles still exist; however, the employees in cultural centres work at their best to enable the people on wheelchairs to visit events.

1	TEORETSKI UVOD	3
1.1	PREGLED ZAKONODAJE.....	4
1.1.1	Mednarodni dokumenti	4
1.1.2	Državni dokumenti	6
1.2	DOSTOPNOST	11
1.3	POMEN OKOLJA BREZ OVIR ZA VKLJUČENOST OVIRANIH LJUDI V DRUŽBO.....	13
1.4	DISKRIMINACIJA	16
2	PRAKTIČNI DEL	19
2.1	CANKARJEV DOM	19
2.1.1	Odpravljanje arhitektonskih ovir v Cankarjevem domu	19
2.1.2	Cankarjev dom danes	26
2.1.3	Dostopnost Cankarjevega doma po mnenju obiskovalcev z gibalnimi ovirami	32
2.1.3.1	Cilji	32
2.1.3.2	Problem	33
2.1.3.3	Populacija.....	34
2.1.3.4	Zbiranje podatkov	34
2.1.3.5	Obdelava podatkov	34
2.1.3.6	Rezultati	34
2.1.3.7	Sklepi in predlogi	44
2.2	OVIRE GRAJENEGA OKOLJA V KULTURNIH USTANOVAH V SLOVENIJI.....	45
2.2.1	Problem	45
2.2.2	Vrsta raziskave, populacija, vzorčenje in zbiranje podatkov	45
2.2.3	Merski instrumenti in viri podatkov	45
2.2.4	Rezultati	46
2.2.5	Sklepi in ugotovitve	51
2.3	GLEDALIŠČA	53

2.3.1	Vrsta raziskave, populacija, vzorčenje	53
2.3.2	Zbiranje podatkov	53
2.3.3	Rezultati	54
3	ZAKLJUČEK	61
4	LITERATURA	62

Kazalo fotografij

Fotografija 2.1:	edina prvotno načrtovana klančina v Cankarjevem domu (foto R. Šebez)	21
fotografija 2.2:	Drugo preddverje po prenovi (foto: arhiv CD)	24
fotografija 2.3:	klančina v Drugem preddverju (foto: R. Šebez)	25
fotografija 2.4:	Cankarjev dom s Prešernove ceste, kjer je klančina (foto: R. Šebez).....	26
fotografija 2.5:	Gallusova dvorana (prostor za gibalno ovirane je pri orglah na desni strani, označeno s puščico) (foto: R. Šebez)	27
fotografija 2.6:	Linhartova dvorana (puščica označuje prostor za vozičke pred prvo vrsto) (foto: R. Šebez)	27
fotografija 2.7:	Kosovelova dvorana (puščici prikazujeta prostor za vozičke, foto: B Cvetkovič)	28
fotografija 2.8:	Štihova dvorana, puščica prikazuje prostor za vozičke, foto: R. Šebez)	29
fotografija 2.9:	Klub Lili Novy, ki je popolnoma nedotopen za ljudi na vozičkih (foto: R. Šebez)	30
fotografija 2.10:	Klub CD (foto: arhiv CD)	31
fotografija 2.11:	stopnice v pasaži Maximarketa (foto: R. Šebez).....	35
fotografija 2.12:	parkirišče Barje, puščica prikazuje izhod s parkirišča (foto R. Šebez)	36
fotografija 2.13:	parkirišče Barje pozimi (foto R. Šebez)	36
fotografija 2.14:	prenovljen Trg Republike, (foto: Nik Rovan).....	38
fotografija 2.15:	Stolp Škrlovec (foto: ...)	59

Kazalo preglednic

Preglednica 2.1	48
preglednica 2.2	49
preglednica 2.3	50
preglednica 2.4	50
preglednica 2.5	51

Kazalo grafov

graf 2.1	49
graf 2.2	49
graf 2.3	50
graf 2.4	51

PREDGOVOR

Pravice hendikepiranih so že dolgo tema v Združenih narodih, mednarodnih organizacijah, pa tudi v Sloveniji, kjer imamo številne zakone, predpise in ukrepe, ki odredajo, da morajo biti objekti v javni rabi zgrajeni tako, da zagotavljajo neoviran dostop vsem ljudem in da mora država zagotoviti ljudem enake možnosti za neovirano in neodvisno uporabo javnih objektov.

Pa je tako tudi v praksi? Ali upravni organi pri izdajanju gradbenih in uporabnih dovoljenj preverjajo objekte z vidika dostopnosti? Menim, da so kljub različnim predpisom, ki urejajo pravice hendikepiranih, dejanske razmere še vedno zelo zaskrbljujoče. Družba bi morala upoštevati in se prilagoditi potrebam vseh ljudi; kljub temu se hendikepirani spopadajo z različnimi ovirami, ki jim pogosto botrujejo kršitve na raznih področjih: v izobraževanju, pri zaposlovanju, glede socialne varnosti in zdravja, dostopnosti javnih zgradb.

Nujno bi bilo treba upoštevati vse predpise in gradbene standarde, ki služijo temu, da bi zagotavljali gibalno oviranim neomejen dostop do grajenega okolja in s tem njihovo vključevanje v družbo in samostojno življenje.

Naša družba se stara, življenjska doba se podaljšuje, zato se pričakuje, da bo delež oviranih in starih vedno večji. V Akcijskem programu za invalide (2014) sem našla podatek, da je več kot 15 odstotkov vseh prebivalcev Evropske unije invalidov; v Sloveniji jih je po okvirni oceni med 12 in 13 odstotkov.

Za osebo, ki je kakorkoli gibalno omejena, predstavljajo stopnice, robniki, preozka vrata, preozki pločniki, zasedenost parkirnih prostorov ipd. nerešljiv problem.

Uveljavljanje enakih možnosti gibalno oviranih ljudi v okviru načela nediskriminacije je civilizacijska norma, ki ji moramo nujno slediti.

Ovire je treba prepoznati, šele nato jih lahko tudi odpravimo. Vendar – odstranitev ovir pripomore k socialni vključenosti oviranih oseb le, če so ovire odstranjene na vseh objektih od doma do zelenega cilja. Z vidika prostorskega načrtovanja bi bilo idealno načrtovanje brez vseh ovir, torej ne le tam, kjer je večja možnost, da bodo gibalno ovirani potrebovali prosto pot. Poti in okolje brez ovir bi torej morali biti vedno in povsod, ne le v bližini bolnišnic, domov za ostarele, knjižnic, kulturnih domov itd. Odstranitev ovire za invalidski voziček predstavlja rešitev za vse mobilno ovirane osebe, mame z vozički, ljudi s težko prtljago ... ne le za tiste, ki se gibljejo s pomočjo vozička.

Razvite države, tudi Slovenija, se soočajo s staranjem prebivalstva, zato lahko pričakujemo, da bo gibalno oviranih ljudi vedno več. Evropa in ostale države so sprejele številne ukrepe, vendar to še ne pomeni, da so vse pravice gibalno oviranih upoštevane v praksi. Glavna raziskovalna hipoteza v tej nalogi je, da so tudi v kulturnih ustanovah premalo dosledno upoštevani predpisi. Specialistično delo je sestavljeno iz treh raziskovalnih delov.

Prvi del obsega različne vidike dostopnosti v Cankarjevem domu (CD). CD obstaja od leta 1980, ko v Sloveniji še ni bilo prav dosti zakonov in pravilnikov o odpravljanju ovir za gibalno ovirane.

V tem delu naloge sem o dostopnosti spraševala gibalno ovirane ljudi, ki prihajo v CD. Nisem pošiljala anketnih listov na društva invalidov in jih spraševala o dostopnosti. O tem sem neposredno povprašala gibalno ovirane ljudi, ki pogosto obiskujejo prireditve v Cankarjevem domu. Direktno socialno delo pomeni iti med ljudi in jih vprašati, kaj je še potrebno narediti za boljšo dostopnost. Osebne zgodbe so tiste, ki povedo mnogo več kot ankete, ki so jih izpolnili na društvih paraplegikov, društvih invalidov... Socialno delo mora biti vedno na strani najšibkejšega.

V knjigi *Direktno socialno delo* Vito Flaker (2012:19) govori o tem, da socialno delo krepi ljudi, da prevzamejo nadzor nad svojim življenjem. Prav tako je naloga socialnega dela, da razgalja krivice in oblike zatiranja. Ne skrbi le za popravljanje krivic, ampak aktivno in direktno onemogoča, da bi do njih sploh prišlo ... Direktno socialno delo ujame zgodbe, ki bi sicer ostale preslišane.

Za drugi del naloge sem preučila naloge študentov socialnega dela, ki so pri redni profesorici dr. Darji Zaviršek pri predmetu *Ljudje z ovirami in vsakdanje življenje* raziskali in opisali arhitekturne ovire: primeri dobrih in slabih praks v različnih krajih Slovenije.

V tretjem delu naloge sem raziskovala, kako so dostopne druge kulturne ustanove v Sloveniji, predvsem gledališča, in sicer me je zanimalo, ali povsod zagotavljajo brezplačne vstopnice za ljudi na vozičkih, ali so prijazni, ali majo primerne toaletne prostore, kje so prostori v dvorani, ki so rezervirani za vozičke ...

1 TEORETSKI UVOD

Gibalno ovirane imenujemo osebe, ki imajo poškodbe ali bolezni, kar povzroči zmanjšanje sposobnosti za življenje in delo, se težje gibljejo, za gibanje uporabljajo palice, bergle ali voziček, starejši ljudje ... Sem spadajo tudi ljudje, ki nimajo težav s hojo, na primer starši z vozički, otroci s šolskimi torbami na kolesih, potniki s prtljago. Težave nastopijo, ko je treba oviro – stopnice, prag, pločnik, vrata ipd. – premagati. Z vidika dostopnosti in uporabnosti bivalnega okolja je skupina gibalno oviranih tudi najštevilčnejša in najzahtevnejša.

Na splošno lahko rečemo, da so osebe z gibalno oviranostjo tiste, ki imajo prirojeno ali pridobljeno telesno okvaro ali motnjo, ki se kaže v manjših zmožnostih pri hoji, uporabi rok ali izvajanju drugih motoričnih aktivnosti. Stopnja gibalne oviranosti je odvisna od tega, ali posameznik določene gibalne dejavnosti opravlja z manj ali več težavami, ali potrebuje različne pripomočke in druge prilagoditve, ali je odvisen od pomoči drugih oseb, ali pa – v najtežjem primeru – določenih aktivnosti sploh ne more izvajati. Ključna omejitev oseb z gibalnimi in fizičnimi prizadetostmi je omejenost gibanja in/ali kontrole gibanja. V tej skupini so osebe z okvaro hrbtenjače, živčno-mišičnimi obolenji, multiplo sklerozo, s cerebralno paralizo, po poškodbi glave ali po preboleli možganski kapi, osebe z vnetnim in degenerativnim revmatizmom, s prirojenimi in pridobljenimi okvarami gibal in podobno. Veliko teh ljudi je vezanih na invalidski voziček, zato morajo biti vse rešitve prilagojene gibanju z njim. Podobne potrebe kot gibalno ovirani imajo tudi starejši ljudje, ki jim zaradi starosti upadajo gibalne zmožnosti.

Ljudem z gibalno oviranostjo je treba omogočiti doseganje in ohranjanje samostojnosti. Kako uspešno se bo nekdo kljub oviranosti vključeval v okolje in kako kakovostno bo njegovo življenje, je v veliki meri odvisno od prilagojenosti ožjega in širšega bivalnega okolja.

Ker obstajajo velike individualne razlike med posameznimi gibalno oviranimi, obstajajo tudi velike razlike v premagovanju ovir. Kajti ljudje smo različni, odvisno je tudi od stopnje invalidnosti, osebne zmogljivosti, fleksibilnosti, trme in verjetno še česa. Tudi vozički se razlikujejo, nekateri uporabljajo električni voziček, ki je v primerjavi z navadnim širši, manj okreten in težji.

1.1 PREGLED ZAKONODAJE

Za vse države je uresničevanje pravic invalidov velik izziv. Ukrepi za reševanje problemov, ki nastajajo pri vključevanju gibalno oviranih v družbo, mora temeljiti na analizah družbenih stanj.

1.1.1 Mednarodni dokumenti

Splošna deklaracija človekovih pravic

Sprejela in razglasila jo je Generalna skupščina Združenih narodov 10. decembra 1948 z resolucijo št. 217 A (III).

V prvem členu piše, da se vsi ljudje se rodijo svobodni in imajo enako dostojanstvo in enake pravice. Obdarjeni so z razumom in vestjo in bi morali ravnati drug z drugim kakor bratje. V drugem členu piše, da je vsakdo upravičen do uživanja vseh pravic in svoboščin, ki so razglašene s to Deklaracijo, ne glede na raso, barvo kože, spol, jezik, vero, politično ali drugo prepričanje, narodno ali socialno pripadnost, premoženje, rojstvo ali kakršnokoli drugo okoliščino. Nadalje ni dopustno nikakršno razlikovanje glede na politično ali pravno ureditev ali mednarodni položaj dežele ali ozemlja, ki mu kdo pripada, pa naj bo to ozemlje neodvisno, pod skrbništvom, nesamoupravno ali kakorkoli omejeno v svoji suverenosti.

Vsi členi so pravno zavezujoči, vendar pogosto niso upoštevani. Če bi bil upoštevan prvi in drugi člen Konvencije, drugih zakonov in pravilnikov sploh ne bi potrebovali.

Konvencija o pravicah invalidov

Deklaracijo je Generalna skupščina Združenih narodov sprejela 13. decembra 2006. Imenuje se Konvencija o pravicah invalidov in Izbirni protokol h Konvenciji o pravicah invalidov, ki je prvi pravno zavezujoči dokument Združenih narodov s področja invalidskega varstva.

Republika Slovenija je Konvencijo in Izbirni protokol podpisala 31. marca 2007 na sedežu Združenih narodov, ratificirala pa v začetku aprila 2008.

Država Slovenija se je s sprejetjem Zakona o ratifikaciji Konvencije Združenih narodov o pravicah invalidov zavezala k uresničevanju določil Konvencije, seveda pa je proces uresničevanja dolgotrajen in poteka glede na zmožnosti države. Ugotovimo lahko, da se v Sloveniji stanje izboljšuje, vendar ne tako hitro, kot bi si hendikepirani ljudje želeli.

Mednarodna konvencija o pravicah invalidov je mednarodna pogodba za človekove pravice, njen namen je zaščita pravic in dostojanstva invalidov. Pogodbence Konvencije morajo spodbujati, varovati in zagotoviti polno uživanje človekovih pravic invalidov in jim zagotoviti

popolno enakost v skladu z zakonom. Konvencija je bila prva pogodba o človekovih pravicah v tretjem tisočletju.

Konvencija o pravicah invalidov je prvi pravno zavezujoč dokument Združenih narodov s področja invalidskega varstva, ki zagotavlja uveljavljanje človekovih pravic oziroma načela enakih možnosti in enake obravnave ter preprečuje diskriminacije, ki jo doživljajo invalidi na različnih področjih življenja.

Ta konvencija je prva s področja človekovih pravic, ki so jo Združeni narodi sprejeli v novem tisočletju. Slovenija je od vsega začetka podpirala sprejem Konvencije in zelo aktivno sodelovala pri pripravi njenega besedila.

Glavni namen Konvencije je spodbujati, varovati in invalidom zagotavljati polno in enakopravno uživanje vseh človekovih pravic in temeljnih svoboščin ter spodbujati spoštovanje njihovega prirojenega dostojanstva. Glede na določilo 19. člena Konvencije je potrebno invalidom omogočiti doseganje in ohranjanje največje mogoče samostojnosti in polne telesne, duševne, socialne in poklicne sposobnosti ter polno vključenost in sodelovanje na vseh življenjskih področjih.

Splošna načela te Konvencije so¹:

- a) spoštovanje prirojenega dostojanstva, osebne samostojnosti, ki vključuje svobodo izbire in neodvisnost posameznikov;
- b) nediskriminacija;
- c) polno in učinkovito sodelovanje in vključenost v družbo;
- d) spoštovanje različnosti in sprejemanje invalidov kot dela človekove raznolikosti in humanosti;
- e) enakost možnosti;
- f) dostopnost;
- g) enake možnosti za moške in ženske;
- h) spoštovanje razvojnih sposobnosti invalidnih otrok ter spoštovanje pravice invalidnih otrok do ohranitve njihove identitete.

¹ Konvencija o pravicah invalidov. Dostopno na spletu: <http://www.uradni-list.si/1/content?id=86045> (20. 8. 2015)

V 9. členu Konvencije je zapisano²:

- da države pogodbenice invalidom omogočijo neodvisno življenje in polno sodelovanje na vseh področjih življenja, sprejmejo ustrezne ukrepe, s katerimi invalidom zagotovijo, da imajo enako kot drugi dostop do fizičnega okolja, prevoza, informacij in komunikacij, vključno z informacijskimi in komunikacijskimi tehnologijami in sistemi, ter do drugih objektov, naprav in storitev, ki so namenjene javnosti ali se zanjo opravljajo v mestu in na podeželju. Ti ukrepi, ki zajemajo prepoznavanje in odpravljanje ovir pri dostopnosti, se med drugim nanašajo na stavbe, ceste, prevozna sredstva ter druge notranje in zunanje prilagoditve ter opremo, tudi v šolah, stanovanjskih zgradbah, zdravstvenih ustanovah in na delovnih mestih;
- zagotovijo, da zasebni subjekti, ki ponujajo objekte, naprave in storitve, ki so namenjeni javnosti ali se zanjo opravljajo, upoštevajo vse vidike njihove dostopnosti za invalide.

Tudi naslednji členi se nanašajo na dostopnost:

18. člen

Pravica do svobode gibanja in državljanstva.

19. člen

Samostojno življenje in vključenost v skupnost.

30. člen

Sodelovanje v kulturnem življenju, rekreaciji, prostočasnih dejavnostih in športu.

1.1.2 Državni dokumenti

Republika Slovenija je že v 14. členu ustave določila, da so človekove pravice in temeljne svoboščine zagotovljene vsakomur ne glede na osebne okoliščine. Z dopolnitvijo 14. člena, ki je začela veljati 15. junija 2004, je kot osebna okoliščina navedena tudi invalidnost.

Ustava Republike Slovenije s tem izrecno poudarja pravico do enakosti hendikepiranih pred zakonom oziroma da nihče ne sme biti zapostavljen zaradi invalidnosti. Torej že iz Ustave izhaja, da imajo hendikepirani enake pravice in obveznosti kakor drugi državljani. Vendar pa je pri tem treba upoštevati njihove posebne potrebe ter jim zagotoviti enakopravno

² Konvencija o pravicah invalidov (2008). Dostopno na spletu: <http://www.uradni-list.si/1/content?id=86045> (20. 8. 2015)

obravnavanje in uresničevanje vseh človekovih pravic. Zato se mora država zavezati, da bo sprejemala učinkovite in ustrezne ukrepe, s katerimi bo invalidom omogočila doseganje in ohranjanje največje mogoče samostojnosti, telesne, duševne, socialne in poklicne zmožnosti ter polno vključenost in sodelovanje na vseh področjih življenja.

V prvem odstavku 23. člena Ustava določa, da ima vsakdo pravico, da se svobodno giblje.

Na podlagi omenjenih členov v Ustavi je bila sprejeta vrsta zakonov, pravilnikov in aktov, ki govorijo o varstvu invalidov in odpravljanju ovir. Vendar v praksi še zdaleč ni vse narejeno.

Zakon o graditvi objektov

Začel je veljati 1. januarja 2003. V 17. členu določa, da morajo vsi objekti v javni rabi, ki so na novo zgrajeni, in vsi, ki so rekonstruirani, zagotavljati funkcionalo oviranim osebam nemoten dostop.

Pravilnik o zahtevah za zagotavljanje neoviranega dostopa, vstopa in uporabe objektov v javni rabi ter večstanovanjskih stavb

Sprejet je bil v letu 2003.

V 4. členu govori o vrsti objektov, ki morajo biti brez ovir, med drugimi tudi pod točko 12:

- stavba za kulturo in razvedrilo (razred po CC.Si: 12610), če je v njej površina prostorov, namenjenih za obiskovalce oziroma dvoran s spremljajočimi javnimi prostori, kot so vhodna veža (hall) in podobno, 300 m² ali več;

v 17. členu pa so zahteve v zvezi z dvoranami:

(1) v stavbah iz 12. točke 4. člena tega pravilnika mora biti v dvoranah z nepremičnimi vrstami sedežev zagotovljeno najmanj naslednje število prostorov za obiskovalce na invalidskih vozičkih z dimenzijami najmanj 90 cm x 140 cm :

- v dvorani, ki ima od 100 do 300 sedežev, dva prostora;
- v dvorani, ki ima od 301 do 1000 sedežev, najmanj 2 % prostorov od števila sedežev;
- v dvorani, ki ima 2001 ali več sedežev, najmanj 1 % prostorov od števila sedežev.

(2) Gledališča, kinodvorane, dvorane za koncertne in druge kulturne prireditve ter konferenčne dvorane morajo biti opremljene z ustreznimi napravami oziroma indukcijskimi zankami z ojačevalcem, ki omogočajo dober sprejem zvoka tudi ljudem, ki uporabljajo slušne aparate.

(Pravilnik o zagotavljanju neoviranega dostopa, vstopa in uporabe objektov v javni rabi ter večstanovanjskih stavb; Uradni list RS št. 97/2003).

Pravilnik določa zahteve za projektiranje objektov, ki morajo biti izpolnjene, da se funkcionalno oviranim osebam omogoči samostojen in varen dostop do objekta, vstop v objekt ter dostop in uporaba vseh tistih prostorov v objektu, ki so namenjeni javni rabi. Za funkcionalno ovirane osebe mora biti na voljo tudi ustrezen in dostopen sanitarni prostor. V dvorinah za prireditve z nepremičnimi vrstami sedežev mora biti določen tudi prostor za osebe na invalidskih vozičkih, do katerega je omogočen neoviran dostop.

Nacionalni program za kulturo 2008-2012³

Resolucija je bila sprejeta leta 2008 v Državnem zboru Republike Slovenije kot podlaga za uresničevanje pomembnega cilja: Omogočanje večje dostopnosti muzejskega gradiva za dvig splošne prepoznavnosti pomembnih kulturnih vsebin in predmetov (spomenikov) kulturne dediščine v javnosti, povečati število manjšinjskih in ranljivih skupin (invalidov, starejših med muzejskimi obiskovalci) in izboljšati fizično dostopnost do muzejev in pripraviti projekte za predstavitev premične kulturne dediščine, namenjene gibalno in senzorno oviranimi osebam.

Nacionalni program za kulturo 2014-2017⁴

Resolucija je bila sprejeta leta 2014 v Državnem zboru Republike Slovenije. Na področju človekovih pravic in varovanja kulturnih raznolikosti omogoča uresničevanje cilja: višja raven področne in območne kulturne integracije manjšin. Kot ukrep je zapisano: usposabljanje zaposlenih v kulturi za pomoč ljudem z različnimi invalidnostmi. Zaposleni v različnih kulturnih ustanovah so še sorazmerno premalo specifično usposobljeni za delo z invalidi.

Pri nas bi kazalo vsaj nekaj zaposlenih v vsaki ustanovi seznaniti z osnovnimi tehnikami pristopa k invalidom, z načinom vodenja invalidov po zbirkah, z načinom predstavljanja in opisovanja zbirk itd. oziroma z načinom pomoči pri posameznih prireditvah. V primernem

³ Nacionalni program za kulturo 2008-2012. Dostopno na spletu: http://nsk-slo.si/images/uploads/Osnutek_NACIONALNEGA_KULTURNEGA_PROGRAMA_2012-2015,_november_2011_.pdf (23. 9. 2015)

⁴ Nacionalni program za kulturo 2014-2017. Dostopno na spletu: <http://www.mk.gov.si/fileadmin/mk.gov.si/pageuploads/Ministrstvo/Drugo/novice/NET.NPK.pdf> (8. 3. 2015)

časovnem roku bi to prispevalo k povečanju obiskovalcev z invalidnostmi v kulturnih ustanovah in na prireditvah, to pa bi znatno prispevalo k njihovi vključenosti v vsakdanje življenje in v družbo.

Zakon o izenačevanju možnosti invalidov

Sprejet je bil 16. novembra 2010 in v 9. členu prepoveduje diskriminacijo zaradi invalidnosti pri dostopnosti do uporabe objektov v javni rabi, to je javnih površin in nestanovanjskih stavb namenjenih javni rabi. Za definicijo objektov v javni rabi se uporablja definicija Zakona o graditvi objektov. Objekte je potrebno prilagoditi z gradbenimi in s tehničnimi napravami, z zvočnimi in s svetlobnimi indikatorji, s pisnimi informacijami in z drugimi ustreznimi tehničnimi prilagoditvami. Že parkirišča in poti, ki vodijo do stanovanj in vseh javnih zgradb, morajo biti prilagojena potrebam ljudi na vozičkih, zadosti široka ter s klančinami ali dvigali, kjer so robniki ali stopnice. Pot od parkirnega mesta do vhoda v zgradbo mora biti označena s talnimi reliefnimi oznakami, ki so lahko izvedene z drugačno strukturo tlakovcev (eni gladki, drugi hrapavi). Širina poti naj bo označena z robnikom, tako da se jo lahko zazna z belo palico. Vhod v stavbo se lahko odpira z avtomatskimi vrati, ki morajo zvočno najaviti, da so se odprla oz. zaprla. Vrata morajo biti označena s kontrastno oznako (npr. fluorescenčne črte na stekleni podlagi, ki morajo biti zelo dobro vidne). Glede na določilo 15. člena je invalidom potrebno omogočiti dostop do kulturnih dobrin in jim zagotoviti možnosti za lastno ustvarjalnost ter dostopnost do javnih kulturnih prireditev.

Zakon v 36. členu določa tudi kazen:

Z globo od 2500 do 40.000 evrov se kaznuje za prekršek domača ali tuja pravna oseba ali samostojni podjetnik oziroma posameznik, ki samostojno opravlja dejavnost, če invalidu ne zagotovi dostopnosti do blaga in storitev, ki so na voljo javnosti v skladu z 8. členom tega zakona. O prekršku iz tega člena odloča tržna inšpekcija.

Žal pa še nisem slišala za primer, da bi pravna oseba ali posameznik plačal kazen, če ni upošteval omenjenega zakona. O tem sem povprašala tudi arhitekta, ki vodi prenovo v Cankarjevem domu, a tudi on ne pozna nobenega primera, da bi pravna ali fizična oseba plačala kazen zaradi neupoštevanja zakonov.

Akcijski program za invalide 2014-2021

Vlada ga je sprejela 10. 1. 2014. Namen Akcijskega programa za invalide je spodbujati, varovati in zagotavljati polnopravno in enakovredno uživanje človekovih pravic invalidov in spodbujati spoštovanje njihovega dostojanstva. Program obsega trinajst temeljnih ciljev s skupaj 91 ukrepi, ki celovito urejajo vsa področja življenja invalidov, in se nanašajo na razdobje 2014-2021.

Cilji Akcijskega programa za invalide 2014 - 2021⁵:

1. ozaveščanje in informiranje,
2. bivanje in vključevanje,
3. dostopnost,
4. vzgoja in izobraževanje,
5. delo in zaposlovanje,
6. finančno-socialna varnost,
7. zdravje in zdravstveno varstvo,
8. kulturno udejstvovanje,
9. šport in prostochasne dejavnosti,
10. versko in duhovno življenje,
11. samoorganiziranje invalidov,
12. nasilje in diskriminacija,
13. staranje z invalidnostjo.

V dokumentu je izrecno poudarjeno, da imajo hendikepirani pravico do neodvisnega življenja. S tem dokumentom se je država zavezala, da bo sprejemala učinkovite in ustrezne ukrepe, s katerimi bo hendikepiranim omogočila doseganje in ohranjanje samostojnosti ter polno vključenost in sodelovanje na vseh področjih življenja.

⁵ Akcijski program za invalide 2014-2012 (2014). Dostopno na:

www.mddsz.gov.si/fileadmin/mddsz.../invalidi.../API_2014-2021.doc (7. 8. 2015)

1.2 DOSTOPNOST

Dostopnost daje hendikepiranim možnost vključevanja v socialno, ekonomsko in politično življenje.

O dostopnosti govorimo, če so zgradbe, prevozna sredstva, tehnika, informacije ter druga življenska področja za hendikepirane ljudi brez dodatne podpore dostopna za ovirane. To pomeni, da je potrebno grajeno okolje prilagoditi njihovim potrebam, da bodo lahko hendikepirani uresničevali oziroma zadovoljevali svoje potrebe enako kot zdravi ljudje. Od prilagojenosti ožjega in širšega okolja je odvisno, kako uspešno se bo gibalno ovirana oseba vključevala in sodelovala na vseh življenjskih področjih.

Vsi gibalno ovirani imajo skupno težavo, to so arhitektonske ovire oziroma otežena dostopnost do javnih zgradb. To je odsotnost dvigal, klančin, sanitarij in tudi parkirnih mest. Pogosto se zgodi, da sicer dvigalo ali klančina obstaja, vendar je neustrezna. Pri vseh novih projektih morajo investitorji in projektanti obvezno upoštevati določila zakonskih dokumentov tega področja.

Če primerjamo evropske države, ugotovimo, da je Skandinavija najbolj urejena na tem področju. V lanskem letu sem potovala na Švedsko in ugotovila, da v centru Stockholma (v primerjavi z Ljubljano) ne najdeš pločnika, ki ne bi bil prilagojen za vozičke.

Neustrezne arhitekturne rešitve preprečujejo gibalno oviranim ljudem gibanje po javnem, pa tudi zasebnem prostoru. Za nekoga, ki je popolnoma zdrav, je gibanje v urbanem okolju nekaj popolnoma samoumevnega. Za gibalno ovirano osebo pa je robnik, prag, stopnice, pločnik ... ovira, ki je ne more premagati. Važno je, da se odpravljanje ovir dogaja v praksi, ne samo na papirju.

Vsak človek ima pravico do življenja v skupnosti. Že samo ena stopnica, en korak lahko človeku prepreči, da bi se udeležil npr. kulturne prireditve.

Dostopnost v grajenem okolju vpliva na veliko število ljudi, saj omogoča integracijo v družinsko, delovno in širše družbeno okolje. Dostopnost ni pomembna le z vidika socialnega vključevanja, je tudi pogoj za uveljavljanje političnih in državljskih pravic.

Univerzalna dostopnost je ključni koncept, ki bi ga morali upoštevati arhitekti, gradbeniki, politiki ... Vsi ljudje morajo imeti možnost svobodnega dostopa do vseh javnih zgradb, kavarn, gledališč, nakupovalnih središč, muzejev ... in vseh drugih javnih površin, kot so parki, igrišča, pločniki, ceste.

Pogovarjala sem se s študentko 3. letnika arhitekture. Povedala mi je, da na Fakulteti za arhitekturo nimajo posebnega predmeta, pri katerem bi študentje poslušali predavanja o tem,

kako pomembno je, da so zgradbe, ki jih načrtujejo arhitekti, brez arhitektonskih ovir. Ko rišejo projekte, jih predavatelji sicer opozarjajo, da morajo upoštevati dostopnost. Osebnostno menim, da bi morala biti dostopnost grajenega okolja dosti bolj poudarjena, da bi se študentje arhitekture že od prvega dne študija zavedali, kako pomembna tema je to.

Vlasta Vodeb v knjigi *Dostopnost urbanega okolja* navaja, da morajo biti dostopne le stavbe za kulturo in razvedrilo, v katerih je površina prostorov, namenjenih za obiskovalce, oziroma dvoran s spremljajočimi javnimi prostori, kot so vhodna veža in podobno, vsaj 300 m². Takšne opredelitve ne zajemajo npr. prostorov krajevnih skupnosti in manjših umetnostnih galerij. Avtorica ocenjuje, da večina grajenega okolja ni dostopna, glavni problem pa vidi v tem, da zakon ne ureja odpravljanja obstoječih ovir v prostoru. (Vodeb, 2011: 128, 129)

Država je dolžna invalidom zagotavljati možnosti, da se udeležujejo na področju kulture kot ustvarjalci in kot uporabniki kulturnih dobrin.

Za uspešno vključenost gibalno ovirane osebe ni dovolj, da ga podpre zakon, podpreti ga mora tudi skupnost, in sicer s tem, da mu omogoči dostop v okolje, v katerem bo lahko zadovoljil potrebe po kulturnem udejstvovanju, po druženju ...

Pri odpravljanju ovir je potrebno razlikovati, za koga gre. Najboljša možnost je oblikovanje univerzalne rešitve, kjer bo okolje dostopno za vse. (Vovk: 1989)

Pri dostopu v objekt je potrebno upoštevati osnovno načelo inkluzivnega oblikovanja, kar pomeni, da mora biti en vhod za vse uporabnike; vhodov torej ne ločujemo – za ljudi, ki so na vozičkih, in za tiste, ki hodijo.

Zelo pomembno je ozaveščanje javnosti. Če želi država narediti javni prostor bolj dostopen in omogočiti vsem ljudem nemoteno gibanje, mora pri načrtovanju, oblikovanju in gradnji upoštevati potrebe vseh ljudi ter preprečiti ali odstraniti ovire.

Dostopnost je treba vključiti v vsa javna naročila. Če se to upošteva že v načrtovalni gradbeni fazi, se lahko prihrani veliko denarja.

Dostopnejše okolje je pomembno tudi zato, ker pričakujemo, da bo naraščalo število starejših ljudi.

1.3 POMEN OKOLJA BREZ OVIR ZA VKLJUČENOST OVIRANIH LJUDI V DRUŽBO

Razlikujemo ovire pri oblikovanju zunanjega okolja, ki preprečuje gibalno ovirani osebi neovirano gibanje na prostem. Poznamo tudi ovire notranjega prostora, ki preprečujejo gibalno ovirani osebi dostop do objekta in v objekt ter njegovo uporabo. Ovire so, žal, pogosto med seboj povezane, seveda pa je dovolj že ena stopnica ali prestrma klančina, da je onemogočen vstop v zgradbo, kar je lahko ključno za življenje gibalno ovirane osebe.

Pri odpravljanju grajenih ovir se je treba osredotočiti na odstranjevanje že zgrajenih ovir, predvsem pa je treba preprečiti, da bi nastajale nove. Po Mariji Vovk (2000, str. 18) so za to odgovorni planerji, interesne skupine, vsi strokovnjaki tehničnih strok (urbanisti, krajinski arhitekti, arhitekti, gradbeniki, strojniki, elektrotehniki), oblikovalci, izvajalci, inšpekcijske službe in še kdo.

Načrtovanje grajenega okolja mora biti takšno, da ga lahko gibalno ovirani ljudje uporabljajo v istem obsegu kot vsi drugi ljudje.

Ljudje, ki uporabljajo invalidski voziček, naletijo v grajenem okolju na največ težav.

Za premagovanje večjih višinskih razlik so potrebne klančine, ki ne smejo biti prestrme, z obveznimi vmesnimi počivališči. Na kulturno prireditev se ljudje, ki uporabljajo voziček, običajno pripeljejo z avtom, zato mora biti parkirišče najbližje zgradbi, v katero vstopajo; parkirno mesto zanje mora biti večje od običajnega, da omogoča dostop oz. prosto gibanje z vozičkom. Seveda bi bilo idealno, da bi bila ustrezno dostopna tudi vozila javnega potniškega prometa. Ker so ta, na žalost, še slabše prilagojena, bo prevoz z osebnimi vozili verjetno še kar nekaj časa nadomeščal uporabo javnega prevoza.

»Grajene ovire pri oblikovanju notranjega prostora ali arhitektonske ovire preprečujejo funkcionalno ovirani osebi dostop v objekt in njegovo uporabo oziroma jo otežijo. To so npr. preozka, vrtljiva, pretežka vrata; stopnice, čeprav le ena sama stopnica; tla, na katerih drsi, ozki hodniki oz. komunikacijski prostori; premajhni in nesmotrno urejeni sanitarni prostori; neustrezno oblikovana drobna oprema. Za te ovire so odgovorni v prvi vrsti arhitekti in oblikovalci.« (Vovk, 2000: 16)

Polno in učinkovito sodelovanje ter vključenost v družbo v lokalni skupnosti je – poleg spoštovanja, osebne samostojnosti, svobode izbire, neodvisnosti, nediskriminacije – ključna za uveljavljanje človekovih pravic.

Dostopnost je za gibalno ovirane zelo pomemben pojem, saj izraža možnost za neovirano gibanje v urbanem, pa tudi v naravnem okolju. Gibalno ovirana oseba bi morala imeti možnost iti kamor si želi, saj to pomembno vpliva na kakovost življenja. Ne glede na to, kakšne značilnosti oz. posebnosti imamo ljudje (gibalno ovirani, slepi, gluhi), nam je vsem skupno pravica do dostojanstva, da smo polnovredni člani družbe, da lahko živimo v običajnem okolju, da lahko uporabljamo storitve in prostore (športne objekte, knjižnice, trgovine, lokale, gledališča, koncertne dvorane) in s tem pridobivamo pozitivne izkušnje. Izbira je prav tako naša temeljna pravica.

Darja Zaviršek, Jelka Zorn in Petra Videmšek (2002:12) pišejo v skriptih Inovativne metode v socialnem delu o tem, da so temeljna načela kvalitetnih socialnih služb zagotoviti in omogočiti, da uporabniki in uporabnice pridobijo različne pozitivne izkušnje:

- Prisotnost v skupnosti: uporaba običajnih prostorov, ki definirajo skupnost.
- Izbira: možnost, da smo avtonomni pri odločanju o majhnih in velikih zadevah ter da lahko svobodno definiramo, kdo smo in kaj so naše vrednote.
- Zavedanje priložnosti in zavedanje ovir: za to moramo imeti na razpolago dovolj informacij.
- Kompetentnost (tj. zmožnost, pristojnost oz. sposobnost): priložnost delati tisto, kar ima za nas nek smisel in je funkcionalno, ne glede na to, kakšno podporo pri tem potrebujemo.
- Možnost samoodločbe (samodeterminiranosti): daje nam občutek, da smo mi tisti, ki vodimo svoje življenje.
- Spoštovanje: pogoj zanj je, da so nam dostopne identitete, ki so v skupnosti pozitivno vrednotene.
- Sodelovanje v skupnosti: želja biti del mreže dvosmernih, recipročnih odnosov z drugimi ljudmi (ti odnosi oblikujejo skupnost), s čimer uresničujemo potrebe po tem, da ljubimo in da smo ljubljene, da dajemo in sprejemamo ter da delimo z drugimi ljudmi.

Vse zgoraj omenjeno pa ni mogoče tam, kjer so arhitektonske ovire.

Jelka Škerjanc (Dragoš et al, 2008: 48) piše o tem, da se kakovost življenja odraža v obsegu posameznikovega vpliva nad prejetimi socialnimi storitvami. Vpliv ostaja ključni pojem, ki usmerja potek življenja ljudi. Odvzeti vpliv nad odločitvami pomeni, da posameznik ne more npr. na koncert, ker v dvorani nimajo sanitarij, ki bi bile prilagojene gibalno oviranim.

Uporabnik prevzame vpliv takrat, ko odloča in izbira sam. Zato je tako zelo važno, da uporabnika/uporabnico prosimo, da podajo svoje mnenje o načinu in vsebini. Žal pa nastajajo zgolj ene vrste rešitve, načrtovane za povprečne potrebe uporabnikov. Izhodišče mora biti posameznik in le take storitve so učinkovite. Naloga socialnih delavcev pa je, da vzpostavijo sodelujoč odnos med uporabniki in izvajalci. Prav tako je naloga socialnega delavca oz. delavke, da poskrbi za to, da je uporabnik slišan.

Okolje brez ovir omogoča bolj kakovostno življenje ter samostojno vključevanje v družbene tokove. Ugotoviti je treba posameznikove potrebe po prilagoditvi bivalnega okolja, saj je zaradi izredne raznolikosti težko oblikovati enotne standarde za vse gibalno ovirane, da lahko delujejo neodvisno, enakopravno in dostojanstveno.

Fizična dostopnost se navezuje predvsem na grajeno okolje, ki ne predstavlja zgolj posameznih objektov. Zagotavljanje dostopnosti posameznih objektov ne zadostuje, ključno je tudi povezovanje med posameznimi deli dostopnih objektov, poti in ostalega grajenega okolja.

Prav tako je potrebno poudariti, da zagotavljanje dostopnosti ne pomeni samo sprememb za ciljno skupino gibalno oviranih. Pri urejanju dostopnosti grajenega okolja je treba upoštevati tudi druge ciljne skupine. Dostopno grajeno okolje pomeni, da je uporabno za vse ljudi.

Ključne so malenkosti in te so prvi pogoj, če želimo iti kamorkoli in kadarkoli. Do stavbe moramo priti peš, z javnim prevoznim sredstvom ali parkirati avto, potem je treba priti do vhoda, v zgradbo, kjer opravimo vse storitve. Nedostopnost grajenega okolja pomeni, da ne moremo na sprehod, na razstavo, v gledališče, ne moremo se izobraževati. Zato je okolje brez ovir ključnega pomena za vključenost v družbo.

»Telesno hendikepiran posameznik potrebuje svobodo mišljenja in delovanja, za kar ga z ustvarjanjem odvisnosti naša družba prikrajšuje« (Vodeb, 201: 35)

Dostopno okolje omogoča gibalno oviranim neodvisno premikanje po okolju in prostorih, kar jih motivira in spodbuja, da se pogosteje udeležijo kulturne prireditve, da gredo pogosteje od doma, srečujejo ljudi, torej je pomemben element pri preprečevanju družbene izoliranosti.

Dovolj je samo ena stopnica ali robnik, pa gibalno ovirani osebi onemogoči celotno pot. Dostopnost ni samo koncept, je kazalo odnosa do gibalno oviranih ljudi. Naj visoki pragovi, preozka vrata, stopnice ne bodo tisto, kar ustavi človeka pred kulturno ustanovo. Najpogostejše

ovire so običajno prav stopnice pred vhodom, kar je dovolj, da celotna zgradba postane nedostopna.

Nemalo ljudi meni, da kulturno udejstvovanje ni tako zelo pomembno za človeka; bolj je, če lahko človek pride do zdravnika, lekarne in trgovine.

Okolje brez ovir je predpogoj za polnopravno uveljavljanje političnih, državljanskih in človekovih pravic ter osnovnih svoboščin.

1.4 DISKRIMINACIJA

V Verbinčevem slovarju tujk (1982: 151) najdemo razlago za besedo diskriminacija: iz latinske besede *discriminus*, kar pomeni meja; razlika, razločevanje, delanje, ustvarjanje razločkov (v korist ali škodo koga); fig. zapostavljanje koga, omejevanje pravic.

Nobena družba ni imuna pred diskriminacijo. Številni ljudje so neenako obravnavani na podlagi svoje rase, barve kože, spola, spolne usmerjenosti, starosti, jezika, vere, zdravstvenega stanja, invalidnosti, izobrazbe, gmotnega stanja, družbenega položaja in drugih osebnih okoliščin. Prikrajšani so za enakopravno priznanje, uživanje in uresničevanje pravic ali enakopravno opredeljevanje dolžnosti na političnem, gospodarskem, socialnem, kulturnem in drugih področjih družbenega življenja. Diskriminacija omejuje svobodo ljudi. Omejuje jih pri razvijanju njihovih sposobnosti, pri samouresničevanju. Prispeva k občutkom ponižanosti, prizadetosti in nemoči. S tem pa je prizadeta tudi širša družba; otežkočanje in onemogočanje razvijanja posameznikovih talentov vpliva na produktivnost, konkurenčnost in gospodarstvo. Zaradi diskriminacije se večajo socialne neenakosti, spodkopava se socialna vključenost in solidarnost. (Kogovšek, Petkovič, 2007:9)

V Sloveniji je diskriminacija prepovedana na podlagi mednarodnih in domačih pravnih predpisov: Splošna deklaracija o človekovih pravicah, Konvencija o pravicah invalidov, Ustava Republike Slovenije, Zakon o uresničevanju načela enakega obravnavanja; tudi Zakon o izenačevanju možnosti invalidov v 9. členu prepoveduje diskriminacijo zaradi invalidnosti pri dostopnosti do uporabe objektov v javni rabi, to je javnih površin in nestanovanjskih stavb namenjenih javni rabi.

Arhitekturne ovire povzročajo socialno diskriminacijo. Gibalno ovirani ljudje bi lahko opravljali številne aktivnosti, pa so zaradi zaradi ovir grajenega okolja socialno izključeni. Če

nimajo asistencije ali podobne pomoči, enostavno ne morejo več od doma, ker naletijo na preveč ovir.

Dostopnost in mobilnost sta pomembni v izkušnji hendikepa. O diskriminirajočem okolju govorimo, kadar hendikepirani neletijo na ovire. Najdemo jih v vseh mestih. Kažejo pa na to, da so mesta zgrajena za nehendikepirane posameznike; gradi se po meri idealnega človeka, ki je mlad in zdrav.

Gibalno ovirani so pogosto izpostavljeni različnim oblikam diskriminacije, kljub temu da zakoni in predpisi prepovedujejo vse oblike diskriminacije in se na deklarativni ravni zavzemamo za polno enakopravnost in vključenost invalidov v družbo. Slednje pomeni, da bi morali biti gibalno ovirani kar najbolj funkcionalno samostojni in neodvisni.

Bivalno okolje je potrebno prilagoditi tako, da so v največji meri upoštevane potrebe različnih ciljnih skupin prebivalcev, hkrati pa zagotoviti, da različne zahteve ne bi vodile k rešitvi, ki bi uporabo kateri od ciljnih skupin onemogočala.

Disriminacijo doživlja vsaka gibalno ovirana oseba, ko na primer ne more spremljati koncerta v Gallusovi dvorani Cankarjevega doma v sredini parterja ali prvega balkona. Sedeti mora tam, kjer so mesta za vozičke.

»Diskriminacija zoper telesno hendikepirane ljudi v sodobni družbi je najbolj vidna ravno v grajenem okolju« (Vodeb, 2011:11)

V filozofiji neodvisnega življenja so hendikepirani v prvi vrsti obravnavani kot državljani in šele nato kot potrošniki zdravstvenega varstva, rehabilitacije in socialnih storitev. Državljani v demokratičnih družbah imajo enako pravico do sodelovanja, enak obseg možnosti, stopnjo svobode, nadzora in samoodločbe v vsakdanjem življenju in življenjskih projektih, kar ostali državljani jemljejo za samoumevno.

Te zahteve terjajo umik infrastrukturnih, institucionalnih in vedenjskih ovir in sprejetje načela univerzalnega oblikovanja.

Darja Zaviršek in Jelka Škerjanc v članku Analiza položaja izključenih družbenih skupin v Sloveniji in predlogi za zmanjševanje njihove izključenosti v sistemu socialnega varstva

navajata, da gibalno ovirani spadajo med najbolj izključene družbene skupine na področju socialnega varstva v Sloveniji (Škerjanc, Zaviršek, 2000).

Opozarjata tudi, da je dobra tista socialna politika, ki daje tudi najranljivejšim skupinam ljudi priložnost, da izboljšajo svoj položaj in da ne postanejo izključena družbena skupina (ibid).

2 PRAKTIČNI DEL

2.1 CANKARJEV DOM

2.1.1 Odpravljanje arhitektonskih ovir v Cankarjevem domu

Cankarjev dom je največji slovenski kulturni in kongresni center. Gradili so ga med letoma 1977 in 1982. S svojo razvejano dejavnostjo, kulturno in drugo ponudbo je postal sestavni del javnega življenja Ljubljane in Slovenije.

Maja 1977, ko je bil ustanovljen iniciativni odbor pod vodstvom prof. Eda Ravnikarja, so začeli pripravljati arhitekturne načrte, arheologi so se preselili na delovišče, začeli so se pogovori o finančnem vložku. Poleti je bil pripravljen Družbeni dogovor o gradnji in financiranju, januarja 1978 podpisan Družbeni dogovor o izgradnji in financiranju Kulturnega doma Ivan Cankar; takoj nato se je začela gradnja. Spomladi 1980 so bile v Linhartovi dvorani (prvotno se je imenovala Srednja dvorana) že prve kulturne in kongresne prireditve.

Do septembra 1982 so bile končane vse štiri osrednje dvorane, le oder največje, danes Gallusove dvorane se je začel uporabljati dve leti kasneje.

V vseh letih, odkar Cankarjev dom obstaja, je gostil prek 50.000 kulturnih, umetniških, kongresnih, sejamskih in družabnih prireditev. Po začetnem obdobju, od leta 1982 dalje se v Cankarjevem domu vsako leto povprečno zvrsti skoraj 1000 kulturno-umetniških dogodkov ter približno 200 kongresnih prireditev, ki se jih udeleži skupno več kot 400.000 obiskovalcev. Po podatkih Informacijskega centra pa letno obiše katero od prireditev le približno 100 ljudi, ki se gibljejo s pomočjo invalidskega vozička. (vir: arhiv Cankarjevega doma)

Po številu prireditev je v kulturno-umetniškem programu Cankarjevega doma najmočnejše zastopana glasba z najpestrejšo ponudbo glasbenih slogov, z resno glasbo vseh zvrsti, od simfonične do komorne, glasbeno-scenskimi prireditvami ter jazz koncerti.

Cankarjev dom namenja pozornost tudi gledališkemu in plesnemu programu, filmu, razstavam, kulturni vzgoji, humanizmu, kulturni vzgoji, festivalom (Jazz festival, Ljubljanski mednarodni filmski festival LIFFE, Festival dokumentarnega filma, Druga godba, Mesto žensk, gledališki festival Exodus in festival ustvarjalnosti mladih Transgeneracije). Med ustaljenimi kongresnimi prireditvami je treba omeniti še Slovenski knjižni sejem.

Prvi zapis o gibalno oviranih osebah v Cankarjevem domu sem našla v požarnem redu iz leta 1987, kjer piše, da »za obiskovalce na vozičkih morajo biti v dvoranah označena mesta. Vstop je mogoč le tolikim, za kolikor je označenih mest.«

Prvi uradni dokument, ki ga imajo v Cankarjevem domu v zvezi z odpravljanjem ovir, je *Priročnik za načrtovanje in prilagajanje grajenega okolja v korist funkcionalno oviranih ljudi*, ki jim ga je posredoval Urbanistični inštitut SR Slovenije, Jamova 18. Prejeli so ga 16. junija 1990, v spremnem delu pa piše, da je Skupščina mesta sprejela program dejavnosti za odpravljanje ovir grajenega okolja v korist dostopnosti funkcionalno oviranih ljudi in predvidene nosilce zavezala, da program izvedejo. V ta namen so obšli mestno središče s petimi gojenci Zavoda za usposabljanje invalidne mladine in zabeležili vse ovire. Povabili so tudi Cankarjev dom, da sodeluje pri odpravljanju ovir, priročnik pa prodali CD-ju za 150 dinarjev. Avtorica priročnika je Marija Vovk, diplomirana inž. arhitekture. Napisan je bil julija 1989, odtlej je torej minilo že 26 let, nekatere ovire pa še vedno niso odpravljene. V priročniku piše, da bi načeloma morale biti omogočeno, da bi prizadeti ljudje lahko uporabljali grajeno okolje v istem obsegu kot zdravi ljudje. Če bi se omenjeni priročnik upošteval vsaj pri graditvi novih zgradb, bi bilo dosti manj arhitektonskih ovir, vemo pa, da omenjeno načelo tudi v povsem novih zgradbah pogosto ni upoštevano.

Sašo Kranjc, ki je bil tehnični direktor od leta 1980 do 2014, je povedal, da CD v prvih letih delovanja ni bil dostopen za gibalno ovirane ljudi. Ogromno ovir je bilo tudi za prenašanje tehnične opreme in scenskih elementov. Dvorane so bile dostopne samo po stopnicah. Če so hoteli scenski delavci prenesti scenske elemente npr. iz Gallusove dvorane v Linhartovo, je bilo to mogoče le fizično, po stopnicah.

»Videti je bilo kot da je arhitekt Ravnikar popolnoma pozabil na dostopnost dvoran za hendikepirane, prav tako pa tudi na prenašanje težke opreme, ki je potrebna za izvedbo predstav. Vzrok za to je bila verjetno tudi hitrost gradnje, ni bilo časa preverjati, če so vse zahteve uresničene. Edina klančina, ki je bila načrtovana že v projektu, je bila pred Štihovo dvorano.

Fotografija 2.1: edina prvotno načrtovana klančina v Cankarjevem domu (foto R. Šebez)

Gibalno ovirani ljudje, ki so hoteli obiskati prireditev v Cankarjevem domu, so ugotovili, da so arhitekti CD nanje popolnoma pozabili. Niti ena dvorana ni imela urejenega dostopa za invalide na vozičkih. Še več, zaradi stopnic niso mogli vstopati niti skozi glavni vhod. Vse tri glavne etaže – Velika Sprejemna dvorana, Prvo in Drugo preddverje – tudi niso bile povezane z dvigalom. Glavni prevoz invalidov je potekal strogo načrtovano in nadzorovano po strmi klančini za dovoz materialov z Valvazorjeve ulice, mimo prostora za odlaganje smeti skozi skladišče v Prvo preddverje.« (Rotovnik, 2011: 5)

V rubriki Pisma bralcev v časniku Delo 15. decembra 1998 (vir: arhiv CD) je neka obiskovalka zapisala:

»Navdušena sem nad Cankarjevim domom in pri tem sem v dobri družbi, saj se je o njem laskavo izrazil tudi sam Ivo Pogorelić. Toda...

V nedeljo, 11. novembra sva šli s prijateljico na koncert. Nič posebnega. Toda moja prijateljica je invalidka na vozičku. Avto sva pustili na parkirnem prostoru poleg Maximarketa, poleg stopnic je tudi klančina, tako da sva lahko brez težav prišli v Cankarjev dom pri zgornjem vhodu. Tam sem vprašala biljerterke, če imajo kakšen poseben vhod za invalide. Ničesar niso vedele o tem. Skupaj smo razmišljale, kam bi bilo najprimerneje postaviti voziček. Ena je šla tudi poklicat varnostnika, ki je pomagal prenesti voziček čez nekaj stopnic. Ugotovili smo, da na 2. balkonu za voziček ni prostora. Primernejši bi bil parter ali balkon. A parter je bil predač, preveč prenašanja bi bilo treba. Odločili smo se za balkon, uporabili smo dvigalo,

prenesli voziček čez nekaj stopnic, šli skozi vrata za zasilni izhod in prijateljica je dobila mesto. Med koncertom sva obe uživali, prijateljica še prav posebno, saj le redkeje pride na koncert, tokrat je bila prvič v Cankarjevem domu. Po koncertu je dekle ob vhodu spet poiskalo dva fanta, ki sta pomagala voziček prenesti po stopnicah, in odšli sva domov.

Zakaj sploh pišem? Vse se je dobro izteklo, osebje Cankarjevega doma nedvomno zasluži odlično oceno, saj so bili skoraj vsi zelo prijazni, ustrežljivi in so skušali pomagati. Ne vem pa, kašno oceno zasluži arhitekt. Mislim, da je padel na izpitu iz projektiranja in človečnosti. Morda se motim, morda pa je kaj predvideno za invalide. Toda v tem primeru je krivda uprave Cankarjevega doma, da tega ni bolje označila in o tem obvestila svojih uslužbencev. Vse pa kaže, da invalid na vozičku sam (pa tudi če ima samo enega spremljevalca) ne more priti v dvorano, ne da bi prosil za tujo pomoč. Še ni tako dolgo, ko smo imeli leto invalidov. V Angliji so mi pripovedovali, da so takrat zelo veliko naredili zanje. Res nisem videla, na primer, nobenega javnega stranišča, ki ne bi imelo posebne kabine za invalide (jasno označene), tudi na vsaki najmanjši železniški postaji je urejeno, da invalid lahko pride na peron. Pri nas pravimo, da je človek naša najvišja vrednota. Ali je tudi takrat, ko je na vozičku? Še nekrat pa najlepša hvala vsem, ki so nama v nedeljo, 11. novembra zvečer pomagali, posebno dekletu, ki je bilo odgovorno za vhod A2.«

V arhivu Cankarjevega doma sem našla zapisnike sej generalnega direktorja, ki so bili skenirani v pdf obliki. Pregledovanje zapisnikov bi bilo zelo zamudno delo, zato sem uporabila OCR programsko opremo, ki prevede slike besedila v dejanske znake besedila.

Iskala sem po ključnih besedah invalid, dostopnost, arhitektonske ovire, invalidski voziček in našla nekaj točk, ki obravnavajo dostopnost v Cankarjevem domu.

Naj povem, da se v Cankarjevem domu udeležujejo sej generalnega direktorja vsi direktorji (generalni, tehnični, kongresni), vodja službe za računovodske zadeve ter predstavnik kulturnoumetniškega programa. Na sejah se pogovarjajo o vseh pomembnih zadevah Cankarjevega doma; običajno so enkrat tedensko.

Omenjene ključne besede sem našla v devetih zapisnikih:

30. 10. 1986 je zapisano: »Direktor je prisotne obvestil, da je z vodjem vzdrževanja dogovorjeno, kako se bo arhitektonsko pripravilo 2 vhoda za paraplegike, eden bo v Valvazorjevem prehodu, drugi pa je vhod št. 1 (s Prešernove ceste).«

26. avgusta 1987:

»Direktorju skupnih služb je predlagano, da se na vhodu številka 3 (vhod iz pasaže Maximarketa) izdelata klančino za dostop invalidov.«

To se je tudi uresničilo, vendar gibalno oviranim ni kaj dosti pomagalo, saj so vrata v pasažo Maximarketa še vedno težka in se ne odpirajo samodejno.

V Gallusovi dvorani so rešili problem nedostopnosti tako, da so na desnem stranskem balkonu ukinili zadnjo vrsto, tja so lahko prišli ljudje na vozičkih, kar je razvidno v zapisniku

22. novembra 1989:

»Z novo programsko sezono se rezervira prostor za invalide na vhodu A2 pri orglah, zadnjo (5. vrsto) se odstrani.«

Naslednja je bila klančina pred vhodom št. 1 s Prešernove ceste, ki je na fotografiji številka 2.4 na strani 25.

Še vedno pa so gibalno ovirane ljudi varnostniki in hostesniki nosili po stopnicah iz Sprejemne dvorane v Prvo preddverje.

12. aprila 1994

»Pripravljena je pogodba za predelavo dvigala št. 2 za prevoz invalidov v Prvo in Drugo preddverje.«

Vendar je do predelave prišlo šele konec 90. let, ko je Rotary klub prispeval denar, da so se v Prvem in Drugem preddverju uredile klančine in da se je dvigalo, ki je sicer namenjeno upravnemu delu, preklopilo; vrata so se odprla na drugi strani in s tem je bil omogočen vhod v Prvo in Drugo preddverje.

1. junija 1998

»v programsko knjižico se doda podroben opis poti do dvoran in toaletnih prostorov za invalidne osebe.«

20. oktobra 1999

»Vsi projekti za investicije in prenovo CD morajo upoštevati možnost enostavnega dostopa v prostore CD za invalide.«

27. oktobra 1999

»Na predlog direktorja kongresne dejavnosti se tehničnemu direktorju odobri udeležba na 5. evropskem kongresu o razvoju tehnologije za pomoč invalidom, ki bo od 2. do 4. novembra 1999 v Düsseldorfu.«

Nekdanji tehnični direktor CD Saša Kranjc mi je povedal, da se mu je najbolj vtisnilo v spomin to, da so udeležence omenjenega kongresa najprej posadili v invalidske vozičke, da so na lastni koži preiskusili, kako je, če prideš do stopnice, ki za »normalnega« človeka ni nikakršna ovira, za osebo na vozičku pa lahko predstavlja nepremagljivo oviro.

27. februarja 2002

Izdan je bil predlog investicij za leto 2002: *Izgradnja prizidka in osebnega dvigala za funkcionalno ovirane osebe*; uresničen je bil šele leta 2006, ko se je prenovilo Drugo preddverje, ki se sedaj razteza od vhoda v Kosovelovo dvorano do konca zgradbe na drugi strani. To je bila inovativna gradnja, saj se lahko prostor uporablja bodisi v celoti bodisi se ga lahko pregradi v štiri sejne sobe s predprostorom. Na drugi strani je dobil tudi novo stopniščno povezavo s Prvim preddverjem. Neposredno iz Velike sprejemne dvorane je možen tudi dostop z dvigalom v Prvo in Drugo preddverje.

fotografija 2.2: Drugo preddverje po prenovi (foto: arhiv CD)

31. januarja 2007

»Urediti je potrebno še klančino za dostop invalidom iz Kosovelove dvorane v Drugo preddverje.«

fotografija 2.3: klančina v Drugem preddverju (foto: R. Šebez)

Leta 2007 je bil prenovljen Klub Cankarjevega doma, ob tem pa tudi sanitarije, ki so dostopne za ljudi na vozičkih.

Leta 2008 so prenovili Kosovelovo dvorano, vendar je z vidika gibalno oviranih ostala ista. Predstavo si lahko ogledajo v parterju pred prvo vrsto.

Kasneje so prenovili še Linhartovo dvorano; z vidika gibalno oviranih se je spremenilo to, da lahko ljudje na vozičkih sedijo tudi pred prvo vrsto v parterju. To pomeni, da je dostop za ljudi na vozičkih tudi skozi službeni vhod; stopnica, ki je bila pred obnovo pritrjena, se lahko zdaj odstrani.

2.1.2 Cankarjev dom danes

fotografija 2.4: Cankarjev dom s Prešernove ceste, kjer je klančina (foto: R. Šebez)

Cankarjev dom ima 6 dvoran:

Gallusova dvorana

Največja dvorana Cankarjevega doma je tehnično dobro opremljena in omogoča izvedbo najzahtevnejših prireditev: koncertov simfonične, komorne, orgelske, jazz in druge glasbe, opere in baleta, drame, plesa, razvedrilnega programa, recitacij, večmedijskih predstav, kongresov itn. V parterju in na dveh balkonih je skupaj od 1397 do 1545 sedežev. Dostop je prilagojen za osebe na invalidskem vozičku, 4 prostori so na 1. balkonu, vhod A2.

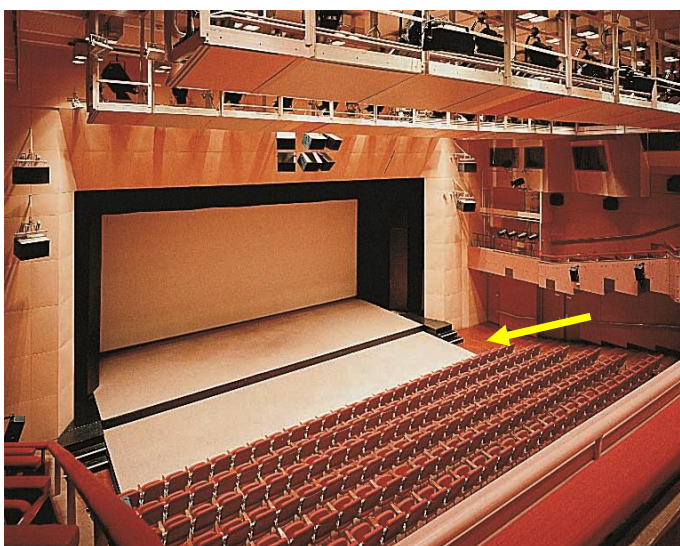

fotografija 2.5: Gallusova dvorana (prostor za gibalno ovirane je pri orglah na desni strani, označeno s puščico) (foto: R. Šebez)

Linhartova dvorana

Linhartova dvorana sprejme v parterju in na balkonu skupaj 562 obiskovalcev. Tehnična opremljenost omogoča hkratno prevajanje v več jezikov, kinoprojekcije, projekcije videa, avdio in video snemanje ter televizijske in radijske prenose.

Za invalidske vozičke so rezervirani 4 prostori (2 v parterju, 2 na balkonu)

fotografija 2.6: Linhartova dvorana (puščica označuje prostor za vozičke pred prvo vrsto) (foto: R. Šebez)

Kosovelova dvorana

Kosovelova dvorana sprejme 170 obiskovalcev. Primerna je za koncerte, sodobni ples in gledališče, filmske predstave, video, kongrese itn.

Za invalidske vozičke so rezervirani 4 prostori (2 levo in 2 desno v parterju).

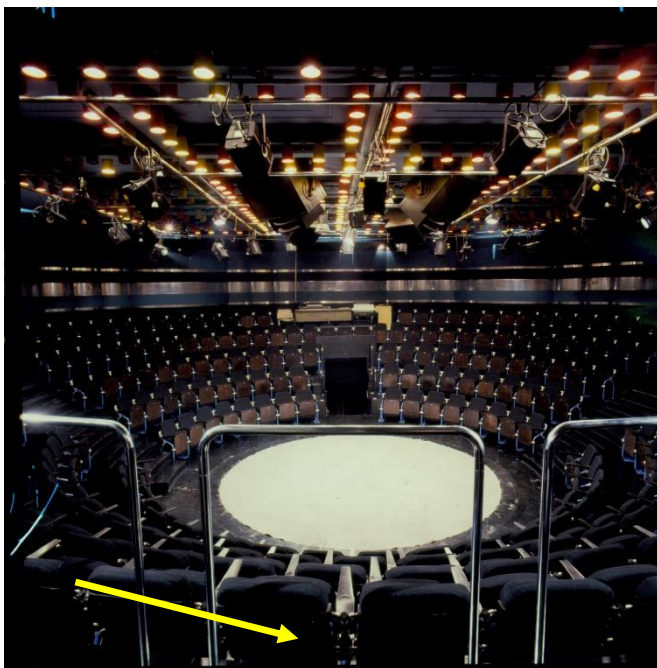

fotografija 2.7: Kosovelova dvorana (puščici prikazujeta prostor za vozičke, foto: B Cvetkovič)

Štihova dvorana

Štihova dvorana z 253 sedeži in svojo amfiteatrsko arhitekturo ponuja bolj intimno doživljanje koncertov, gledaliških predstav, literarnih večerov, primerna pa je tudi za različne strokovne delavnice, javne tribune in kongrese.

Za invalidske vozičke so rezervirani 4 prostori za zadnjo vrsto pri vhodu.

fotografija 2.8: Štíhova dvorana, puščica prikazuje protor za vozičke, foto: R. Šebez)

Velika sprejemna dvorana, Prvo in drugo preddverje

Prostori so namenjeni razstavam, sprejemom, družabnim srečanjem, sejmom in recepcijam in so po prenovi dostopni za gibalno ovirane.

Konerenčne dvorane E1, E2, E3, E4, M1, M2, M3 in M4

Namenjene so okroglim mizam, predavanjem, strokovnim delavnicam in kongresom ter so za tovrstne prireditve tudi ustrezno tehnično opremljene in dostopne za vozičke.

Galerija CD in Mala galerija

Sta primerni za umetniške in druge razstave in dostopni.

Literarni klub Lili Novy

Ima 80 sedežev oziroma 40 z mizami. V njem so najpogostejši literarni večeri, predstavitve novih knjižnih izdaj, različni pogovori, novinarske konference, družabni dogodki in kongresne prireditve. To je edina dvorana, ki je polnoma nedostopna za ljudi na vozičkih in tiste, ki težko hodijo, saj je edini vhod vanj skozi Veliko sprejemno dvorano po stopnicah.

fotografija 2.9: Klub Lili Novy, ki je popolnoma nedstopen za ljudi na vozičkih (foto: R. Šebez)

Klub CD

Klub CD sprejme do 300 obiskovalcev. Sproščena postavitev sedežev z mizami omogoča pester in raznovrsten program. prostor je idealen za koncerte, večere šansonov, kabareje, kongresne prireditve, zabave, družabna srečanja, sprejeme in poslovna kosila. Ambient dopolnjujejo terasa, garderoba in neposreden dostop z dvigalom iz Male Galerije.

Na voljo so 3 prostori za invalidske vozičke. Klub CD je edina dvorana, kjer si oseba na vozičku lahko izbere, kje v dvorani bo spremljala prireditev.

fotografija 2.10: Klub CD (foto: arhiv CD)

Dostop osebam na invalidskem vozičku⁶

Na spletni strani Cankarjevega doma so naslednje informacije za ljudi z ovirami:

Najprimernejši dostop v Cankarjev dom je pri vhodu I s Prešernove ceste, kjer je urejena klančina za invalidske vozičke. Od tam je mogoče priti do dvoran in drugih prostorov v pritličju ali s pomočjo dvigala do nižjih nadstropij.

Dostop do dvoran je prilagojen tudi osebam na invalidskem vozičku. V dvoranah jim je namenjen poseben prostor, vendar je ta omejen na največ 4 prostore na posamezni prireditvi. Pri garderobi v Veliki sprejemni dvorani in Prvem predverju sta za invalide primerno urejena tudi toaletna prostora.

Prosimo, da svoj prihod napoveste recepciji CD po telefonu (01) 24 17 100. Za vstop v dvorano oseba na invalidskem vozičku in njen spremljevalec potrebujeta vstopnico, ki jo prevzamete v Informacijskem središču CD v prehodu Maxija.

⁶ Dostop osebam na invalidskem vozičku. Dostopno na: <http://www.cd-cc.si/sl/informacije-za-obiskovalce/dostop-s-posebnimi-potrebami/> (23. 7. 2013)

2.1.3 Dostopnost Cankarjevega doma po mnenju obiskovalcev z gibalnimi ovirami

O popolni dostopnosti lahko govorimo takrat, ko so vsi prostori, od odra, garderob in servisnih prostorov do prostorov, ki so namenjeni obiskovalcem, dostopni za gibalno ovirane. Razmestitev invalidskih vozičkov po vsej dvorani je primernejša od ureditve ločenih prostorov zanje.

V Cankarjevem domu – in to velja za vse kulturne ustanove – bi bilo idelno, če bi si oseba na vozičku lahko izbrala mesto v dvorani, od koder želi spremljati prireditev. Tehnični delavci bi poskrbeli, da bi se sedež na tem mestu odstranil in s tem pridobili prostor za voziček. To bi bil primernejši način kot skupinsko ločeni prostori – sedanje stanje v CD. Pri izbiri mest oz. prostorov za vozičke bi morali seveda upoštevati, da je sedež invalidskega vozička višji od dvoranskega sedeža. V skladu s tem mora biti prostor za osebo na invalidskem vozičku skrbno in tako izbran, da ne ovira pogleda gledalca na prostoru za njim.

2.1.3.1 Cilji

Z anketiranjem posameznikov, ki obiskujejo Cankarjev dom, sem skušala ugotoviti, katere so glavne ovire, s katerimi se gibalno ovirani srečujejo pri obisku kulturne prireditve.

Drugi cilj je oblikovati predloge ukrepov za učinkovitejše zagotavljanje dostopnosti ter s tem spodbuditi Cankarjev dom in vse odgovorne za učinkovitejše reševanje problemov dostopa brez ovir.

Namen mojega raziskovanja ni samo popis stanja; o tem se lahko prepriča vsak obiskovalec Cankarjevega doma, ki je vsaj malo ozaveščen o problemih arhitektonskih ovir. V pogovorih z gibalno oviranimi obiskovalci sem želela izvedeti tudi, kako se počutijo v Cankarjevem domu, kaj jih moti ...

Kot orodje za analizo sem uporabila polstrukuiran intervju.

Kvalitativno metodo za raziskavo ali polstrukturirane intervjuje sem izvedla v skladu z dogovorom z intervjuvanci, z njihovim predhodnim dovoljenjem. Nekaj intervjujev sem posnela, gradivo sem prepisala brez mašil. V naslednjem koraku sem združila podobne odgovore in tako dobila reducirano besedilo, nato pa navedene odgovore uporabila zato, da sem lahko potrdila svoje hipoteze. V moji raziskavi ni pomembno, koliko intervjujev sem pridobila, temveč kaj so intevjuvanci povedali. Moje vodilo je namreč bilo, da ni pomembno, kaj so pokazali rezultati nekaterih raziskav, ki potrjujejo, da je Cankarjev dom prijazen do gibalno oviranih ljudi, da je dostopen. Mene je predvsem zanimalo, kaj obiskovalce moti, kaj bi morali

v Cankarjevem domu še narediti za boljšo dostopnost. Nekatere rešitve namreč dajejo občutek, da so narejene zaradi predpisov, ne pa zaradi dejanskih potreb gibalno oviranih ljudi.

Večino nepravilnosti običajno pripišemo "človeškemu faktorju", zato se mi zdi pomembna komunikacija med zaposlenimi v Cankarjevem domu in obiskovalci. Z informiranostjo bi se dalo izogniti marsikateri oviri. Za obiskovalce je prav tako pomembno, da lahko pridejo do dvorane brez pomoči hostes in varnostnikov.

Številne prilagoditve obstajajo, čeprav se včasih izkaže, da prilagoditve v praksi niso najboljše, zato je najbolje, da se o teh stvareh odgovorni posvetujejo z uporabniki. Intervjuvanci so mi med drugim omenili, da so pogosto odgovarjali na ankete o dostopnosti, vendar kasneje niso zaznali dosti izboljšanj.

2.1.3.2 Problem

Raziskovalne naloge sem se lotila s vprašanjem, ali je bilo do sedaj dovolj narejenega za uresničevanje pravic invalidov. Dokazala sem, da je prisotnih še veliko ovir, četudi velja Cankarjev dom v primerjavi z drugimi kulturnimi ustanovami v Sloveniji za dostopnega. Zanimalo me je doživljanje gibalno oviranega obiskovalca v Cankarjevem domu.

V zadnjih desetih letih je bilo v Sloveniji narejenih kar nekaj raziskav o dostopnosti, med drugim raziskava z naslovom Ukrepi za uresničevanje pravic invalidov do dostopa brez ovir, ki sta jo leta 2011 izvedla Urbanistični inštitut Republike Slovenije in Inštitut Republike Slovenije za socialno varstvo. Raziskavo sta sofinancirala Javna agencija za raziskovalno dejavnost Republike Slovenije in Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve Republike Slovenije.

Osrednji del raziskave tvorita obsežni anketi, in sicer anketa invalidov posameznikov in anketa predstavnikov najpomembnejših invalidskih organizacij v Sloveniji. Moja naloga se od omenjene analize razlikuje po tem, da nisem spraševala invalidskih organizacij in nisem pošiljala anket po pošti, ampak sem neposredno spraševala gibalno ovirane obiskovalce Cankarjevega doma.

2.1.3.3 Populacija

Populacijo raziskave sestavlja 20 gibalno oviranih obiskovalcev Cankarjevega doma, ki sem jih naključno izbarala. Ko sem bila na kakšni prireditvi in sem srečala koga na vozičku, sem se predstavila in prosila za intervju. Vsi, ki sem jih prosila, so privolili, vendar so si nekateri kasneje premislili. Poklicala sem jih po telefonu in se dogovorila za sestanek. Z večino sem se sestala kar v Cankarjevem domu, ko se prišli na katero od prireditev.

2.1.3.4 Zbiranje podatkov

Podatke sem zbrala z analizo polstrukturiranih individualnih intervjujev. En intevju sem opravila s skupino študentov invalidov, ki so imeli izkušnjo nastopanja v Linhartovi dvorani Cankarjevega doma.

2.1.3.5 Obdelava podatkov

Nekatere pogovore sem z dovoljenjem sodelujočih snemala, nekatere sem samo zapisovala. S posnetkov in zapisov sem izpisala pripovedovanja, ki se govorijo o doživljanju obiska prireditve v Cankarjevem domu. Nekatere dele besedila, ki ne govorijo konkretno o Cankarjevem domu, sem izpustila.

2.1.3.6 Rezultati

Okolica Cankarjevega doma

Parkirišča

Cankarjev dom nima svojega parkirišča. V neposredni bližini Cankarjevega doma ni primerne parkirišča za gibalno ovirane. Najbližje parkirišče je bilo pri Maximarketu, vendar ni več v uporabi.

Parkirati bi bilo mogoče v garažni hiši Maximarket, vendar so med vhodom v Cankarjev dom in parkiriščem stopnice. Možno bi sicer bilo, da gre oseba na vozičku s parkirišča v klet Maximarketa, nato z dvigalom do pritličja in v Cankarjev dom vstopi skozi vhod št. 2. Vendar je to možno samo za predstave, ki se končajo do 21. ure, ko se trgovina Maximarket zapre.

fotografija 2.11: stopnice v pasaži Maximarketa (foto: R. Šebez)

Večina se jih pripelje do Cankarjevega doma z vozičkom. Študenti invalidi uporabljajo za prevoz kombinirano vozilo Društva študentov invalidov.

- *Zelo nerada uporabljam LPP, ker nikoli ne vem, ali bom pravočasno prišla v Cankarjev dom. Pogosto se zgodi, da pripelje avtobus, ki nima klančine, zgodilo se je pa tudi, da je šofer priznal, da ne zna upravljati z vstopno klančino.*

Ljubljanski potniški promet je na svoji spletni strani 1. januarja 2013 navajal, da ima od skupno 214 avtobusov 186 vozil s prostorom za osebe z oviranostmi in otroške vozičke in 128 vozil z vstopno klančino za potnike na invalidskih vozičkih in potnike z otroškimi vozički.

30. septembra 2015 pa navaja, da ima od skupno 215 avtobusov 192 vozil s prostorom za osebe z oviranostmi in otroške vozičke in 145 vozil z vstopno klančino za potnike na invalidskih vozičkih in potnike z otroškimi vozički.⁷

Osebe, ki pridejo v Cankarjev dom z LPP in izstopijo pri Drami, ne morejo do Cankarjevega doma; tam je robnik, klančine ni.

Tretja možnost je parkirišče Mirje, ki je od Cankarjevega doma oddaljeno približno 10 minut. Ima 2 parkirišči za invalide z izhodom na Tržaško cesto. Vendar so snovalci tega parkirišča naredili veliko napako. Če sta zasedeni obe parkirni mesti za invalide, je premalo prostora za

⁷Ljubljanski potniški promet. Dostopno na: <http://www.lpp.si/javni-prevoz> (1. 1. 2013, 30. 9. 2015)

izhod na Tržaško cesto, v tem primeru bi morala oseba na vozičku daleč naokoli na Groharjevo ulico do Tržaške in potem po Prešernovi cesti do Cankarjevega doma.

fotografija 2.12: parkirišče Barje, puščica prikazuje izhod s parkirišča (foto R. Šebez)

fotografija 2.13: parkirišče Barje pozimi (foto R. Šebez)

- Če primerjam Ljubljano sedaj in pred 20 leti, ko je bila še zelo slaba dostopnost, pločniki, dostopi v javne stavbe in prilagojenost stavb je bila zelo slaba; javni promet je za osebe na invalidskih vozičkih popolnoma nedostopen. Skoraj v nobeno javno

zgradbo ni bilo možno vstopiti. Zdi se mi, da je zadnjih 10 let stanje boljše. Ljubljana je dostopna, pločniki so urejeni in dostopi v večino javnih ustanov tudi. Fakultete imajo klančine in dvigala. Kulturne ustanove in veliko lokalov je prilagojenih. Uporabnik invalidskega vozička se lahko pelje z mestnim avtobusom v Ljubljani, ne ravno na vseh progah, na določenih pa lahko. Enkrat sem šel z vozičkom z vlakom iz Ljubljane v Celje, na postajah je omogočen vstop oziroma izstop iz vlaka. Tudi na letališču Jožeta Pučnika je zgledno poskrbljeno za dostop invalida na letalo. Menda obstaja tudi neki taksi v Ljubljani, ki je tudi posebno prilagojen, nisem ga še uporabljal. Mislim pa, da je slabše v manjših krajih.

Najnovejše parkirišče, garažna hiša Kongresni trg je med Filharmonijo in Slovensko cesto. Število mest je 720, od tega za invalide 14. Cena je dokaj visoka, do 3 ure je 1,20 EUR na uro, če parkiraš za dalj časa, pa stane ura 2,40 EUR.

Vendar je parkirišče oddaljeno od Cankarjevega doma vsaj 5 minut in v slabem vremenu res ni prijetno, da se gibalno ovirana oseba ne more pipeljati do vhoda v Cankarjev dom.

Ena od gibalno oviranih obiskovalk Cankarjevega doma mi je omenila, da je zgrešeno tudi to, da nikjer v centru ne najdeš klopi, kjer bi lahko za trenutek posedel in si odpočil, če ne zmoreš več hoditi:

- *Zdaj je drugače, ko sem na vozičku. Ponekod je zame bolj dostopno zdaj, ko se ne gibljem več s pomočjo bergel. V Ljubljani primanjkuje klopi, kamor bi se lahko usedla in počivala. Lepo bi bilo, če bi bilo po mestu veliko klopi, lahko bi jih oblikovali mladi arhitekti, mestu bi dali lep videz, pa še starim ljudem in vsem ostalim, ki težko hodijo, bi koristile.*

Opomba: V časopisu Delo sem 8. avgusta 2014 v članku *Vprašljivo sobivanje pešcev in voznikov LLP*, ki govori prenovi Slovenske ceste prebrala: »Na območju bodo tudi različni elementi urbane opreme: 27 lesenih klopi – otokov, dolgih tri in širokih 2 metra, bo postavljenih v iztek Tomšičeve in Štefanove ulice, na ploščadi Ajdovčina in pred Figovcem ter pred knjigarno Konzorcij.

To, da bodo ob prenovi Slovenske ceste postavili klopi, je sicer dobra novica, res je pa tudi, da so pravkar renovili Trg Republike, Cankarjev dom stoji tik ob njem, vendar spodnja slika kaže, da niso postavili niti ene klopi, kjer bi se lahko oseba, ki težko hodi, odpočila.

Poleg tega je trg – nekdanje parkirišče, ki je bilo najbližje Cankarjevemu domu – zaprt za vsa motorna vozila.

fotografija 2.14: prenovljen Trg Republike, (foto: Nik Rovar)

- *Okolica Cankarjevega doma ni dostopna. Enkrat sem bila zmenjena v Parmi, v pasaži Maximarketa, pa nisem mogla priti do tja, potem so mi to omogočili čez službeni vhod Ljubljanske banke.*
- *Ljubljana je v zadnjih letih zelo napredovala, vedno več ljudi na vozičkih se sprehaja po mestu. Mogoče je celo bolje urejena kot nekatera druga evropska mesta, npr. Gradec v Avstriji.*
- *Če grem z vozičkom, je to običajno 50 minut. Če gre kdo z mano peš, je to več kot eno uro. Da ne govorim o tem, da se pogosto zgodi, da so na pločniku ovire, parkirani avtomobili.*
- *Dostop bi bil možen skozi Maximarket, vendar so pri vhodu v garažo stopnice, ki imajo klančino, vendar je ta predolga in prestrma, ni šans, da se peljem po klančini, četudi bi imela pomoč.*
- *Če pridem z avtom v mesto, parkiram pred Maksijem in grem v Cankarjev dom čez klančino in vhod pri Iskri.*

(Opomba: to je bilo možno do aprila 2014, sedaj ni več parkirišča na ploščadi Maximarketa)

- *Enkrat sem parkirala na Miklošičevi cesti in se potem sprehodila skozi center, bil je ravno novoletni čas. Sedaj pa se mi zdi vedno manj parkirnih prostorov za invalide, pa ljudje so zelo nekulturni in parkirajo na mestih, ki so rezervirana za invalide.*

VHOD V CANKARJEVEV DOM, V DVORANE IN NA BLAGAJNO

Vhod je možen samo s Prešernove ceste, kjer sta klančina in vrata, ki se samodejno odpirajo. Blizu vhodnih vrat je recepcija, kjer lahko oseba na vozičku prosi varnostnika, da jo pospremi v dvorano. Nihče od vprašanih ni imel pripomb glede dostopnosti vhoda, dvigala ali dvoran. Po prenovi Linhartove dvorane je možen tudi dostop do odra, kar je v drugih dvoranh še vedno nemogoče.

Edini popolnoma nedostopen je Klub Lili Novy, dostop vanj je možen le po stopnicah. Že nekajkrat se je zgodilo, da je prišla na prireditev gibalno ovirana oseba in ni mogla do dvorane. Enega od literarnih večerov je bilo treba v zadnjem hipu premestiti iz Kluba Lili Novy v sejno dvorano M3,4, da ga je lahko spremljala tudi gospa na vozičku. Marsikdaj pa premestitev prireditve v drugo dvorano v zadnjem hipu pogosto ni mogoča – bodisi ker je to tehnično prezahtevno bodisi ker primerna dvorana ni prosta. Obstaja sicer možnost, da gibalno ovirano osebo prinesejo v dvorano varnostniki in kontrolorji, ki pa to zelo neradi počnejo, saj lahko pride do padca. Poleg tega to ni prijetno za človeka na vozičku, saj je s tem posegano v njegov intimni svet.

Ko sem o tem povprašala odgovorne v Cankarjevem domu, so mi rekli, da se v Klubu Lili Novy ne načrtuje prireditev, pri katerih obstaja možnost, da se jih udeležijo tudi ljudje na vozičkih, na primer okroglih miz, ki so organizirane na temo invalidnosti in podobno. Iz tega lahko sklepam, da družba še ni ozaveščena o tem, da ovirani ljudje niso nič drugačni. So popolnoma enaki kot vsi ostali in z enakimi potrebami. Sprašujem se, zakaj bi se gibalno ovirana oseba udeležila samo tiste okrogle mize, kjer bodo udeleženci razpravljali o problematiki hendikepiranih.

- *Je pa blagajna CD nedostopna, v Prvem predverju je namreč klančina, ki je prestrma, vrata za izhod v pasajo Maximarketa so pretežka. Dostop bi bil možen skozi Maximarket, vendar so pri vhodu v garažo stopnice, ki imajo klančino, vendar je ta predolga in prestrma.*

- *Zaradi tega moram imeti spremljevalca, ki mi pomaga. Na blagajni se lahko dogovorim, da mi vstopnico prinesejo na recepcijo. Na splošno pa lahko rečem, da je Cankarjev dom v primerjavi z drugimi kulturnimi ustanovami bolj dostopen.*
- *Druga ovira, ki po mojem mnenju ni nerešljiva, so stopnice v Pvem predverju. Ko sem bila novembra na Knjižnem sejmu, nisem mogla naprej po razstavi, kajti tista klančina, ki je verjetno namenjena čistilkam, je prestrma. Vsak arhitekt vam bo rekel, da klančina ne sme imeti naklona več kot 20.*
- *Klančine nimajo pravega naklona. Jaz bi padla z vozička, če bi se peljala po klancu navzdol.*
- *Ali veste, kaj me najbolj moti? Klima. Tako grozno piha povsod. Saj ni treba, da je v dvoranah 18 stopinj, če je zunaj 25.*
- *Rada bi šla sama do blagajne in izbrala predstavo, pa ne morem do tja. Vedno moram prositi, da mi vstopnico prinesejo na recepcijo. Zaradi tega se počutim popolnoma nesamostojna.*

ALI SO MESTA, PREDVIDENA ZA GIBALNO OVIRANE, PRIMERNA?

- *Cankarjev dom – tukaj je narobe to, da bi nekatere predstave rada gledala iz parterja, pa to ni možno.*
- *Zdi se mi, da nisem svobodna, ko ne morem sedeti tam, kjer si želim. Za akustiko mislim, da ni velike razlike, ali si v parterju ali na balkonu. Res pa je, da je manj zraka na balkonu.*
- *Sicer pa predvidevam, da so vse dvorane narejene tako, da so invalidi za vrati, v kotu, da se nič ne sliši, saj so zvočniki ob steni, zvok pa ne potuje nazaj, samo naprej.*
- *Aha, spomnil sem se še ene vaše prireditve, izbor za miss. Ja, v Cankarju ste enkrat izbirali misice, Sanja Grohar je zmagala in takrat sem sedel enako – nekje zadaj v kotu, kjer se ni nič videlo, saj na izbor za mis prideš zato, da vidiš žensko lepoto, ne pa samo silhueto. Spredaj sedijo itak vedno samo svete krave, ki so vabljeni, razni politiki. Bilo je enako kot v Koloseju, brez ograje, bilo me je strah, da padem. Bil bi vesel, če bina tej prireditvi sedel spredaj ob strani, tam bi vsaj kaj videl, saj nisem šel zaradi česa drugega, kot da vidim žensko lepoto. Tu je bilo tudi najslabše glede varnosti.*
- *Linhartova dvorana je z vidika vidljivosti najboljša, z vseh prostorov za gibalno ovirane se enako dobro vidi na oder ali na platno.*
- *V Linhartovi dvorani je mesto za invalide tam, kjer je nameščena ograja in zaradi tega se zelo slabo vidi na platno, ko gledam film.*

- *Linhartova dvorana je z vidika vidljivosti najboljša, z vseh prostorov za gibalno ovirane se enako dobro vidi na oder ali na platno.*
- *Dokler sem hodila z berglami, je bilo v Linhartovi dvorani grozno, ker stopnice niso enakomerne. Ob prenovi so menda to popravili. Sicer sem zdaj na vozičku in se me to ne tiče več.*
- *V Gallusovi dvorani na balkonu je slaba vidljivost s prostora za gibalno ovirane.*
- *Kosovelova dvorana, sedeži za gibalno ovirane so na balkonu, pred vhodom je neprimerna klančina, po kateri si ne upam sama.*
- *Jeseni sem bil v Slovenski filharmoniji. Tam je pa o.k., prostor je raven, ni v nadstropjih, prostor za invalide je enakovreden tistim, ki vstopnico plačajo. Vse se vidi, saj sedim pod odrom, vidim vse strani njihovega odra, lahko opazujem vse instrumente, zvok je pa tudi v redu. Sem pa šel v Slovensko filharmonijo s predsodkom, sem bil prepričan, da bo slabše, pa je bilo zanimivo poslušati koncert.*
- *Zelo redko grem na koncert, pa ne za to, ker je nedostopna dvorana. Na prireditvah, ki zahtevajo koncertne dvorane, me moti ena malenkost, na primer, ko sem bil na klavirskem koncertu s programom Čajkovskega, sem sedel v svojem vozičku na prostoru za invalide, in tam je bila zelo slaba akustika, malo je tudi nevarno, da s tega mesta padeš po stopnicah, to so stvari, ki niso prav nedolžne, kar se varnosti teče, če že spregledamo zvok. Poleg tega ima tudi oseba, ki me spremlja pokvarjen koncert, ker sedi zraven mene in slabo sliši. Res je, da je vstopnica gratis, ampak sedel sem v kotu, kjer je verjetno prostor za hostese in uslužbenke. V tem primeru raje plačam vstopnico, Cankarjev dom pa mi omogoči kot obiskovalcu mesto, ki si ga zaslužim. Verjetno mislite, ja če imam zastonj, je pač vstopnica slabše kakovosti, ampak ni tako, verjemite. Zakaj ne? Ker imam končano srednjo galsbeno šolo oziroma s prilagojenim programom, ker ne morem igrati klavirja tako hitro kot drugi, pa nekaj o akustiki in zvokih tudi vem, dam nekaj na kvaliteto zvoka, poleg tega z mesta za invalide ne vidim rok pianista, moja kolegica je sedela na drugi strani in je rekla, kako hitro je igral, jaz pa tega sploh nisem mogel komentirati. Skratka zagotovo je ta ovira zelo velika, uvrstil bi jo med največje.*
- *Menim, da je predvsem diskriminirajoče to, da so mnogi prepričani, da obisk kulturne prireditve ni zelo pomemben. Če dvorana ni dostopna, pač gibalno ovirani ljudje ne bodo šli ...*

TOALETNI PROSTORI

Od lanskega leta so v vseh nadstropjih prilagojeni toaletni prostori. Ena od vprašanih je pripomnila, da so straniščne školjke previsoke. Pripombo sem preverila, vendar nisem našla višjih školjk od običajnih ... Verjetno je omenjena gospa govorila o kakšni drugi kulturni ustanovi. Res pa je, da pravzaprav nihče ne ve, od kod prodajalcem in kupcem predstava, da mora biti školjka za gibalno ovirano osebo višja, kot je običajna. Ko sem na spletu pogledala, kakšne školje prodajajo, sem dejansko našla priporočila, da so višje primerne za starejše in invalide. Ko sem jih primerjala z običajnimi, sem ugotovila, »da je školjka, primerna za gibalno ovirane in starejše, večja po širini za 2 cm, po višini za 22 cm in po globini za 6 cm«.

Tudi arhitekt na Zvezi paraplegikov mi je povedal, da imajo vse javne ustanove v sanitarijah, ki so prilagojene gibalno oviranim, običajno velike wc školjke, čeprav še ni nikoli slišal, da bi bile takšne primernejše od običajnih.

- *V Prvem in Drugem preddverju so toaletni prostori dostopni za vozičke, vendar sam ne moreš odpreti vrat.*
- *Alarm ne dela.*
- *Ne vem, kdo izbere wc školjke, ker so v vseh toaletah tako velike, da lahko padeš vanje.*
- *Toaletni prostori so premajhni za obračanje vozička.*
- *Lijaki so previsoko, ne moreš si umiti rok.*
- *Enkrat sem morala na wc in nisem mogla odpreti vrat, morala sem poklicat varnostnika, da mi je odprl in bilo mi je zelo neprijetno.*
- *Tretja stvar je ta, da nimajo v vseh nadstropjih toaletnih prostorov za invalide. Moram pa pohvaliti toaleta v Prvem preddverju, je res dodelana, dovolj velika, verjetno v vseh nadstropjih niti ne potrebujejo toaletnih prostorov za invalide, ker verjetno nimajo toliko obiskovalcev invalidov. Težava, bolj psihološka, težko je reči hostesi, ki sprejema garderobo obiskovalcev: kje imate wc za invalide, glede na to, da velja, da se v kulturi ne razglaša, da ljudje hodijo na wc, ni prijetno za ljudi, ki se tam oblačijo. Predlagam, da je prav pri vhodu nekaj oznak, kje so toaletni prostori za invalide, tako kot imajo v nakupovalnih središčih povsod table, kje so toaletni prostori. Ni treba, da kričiš, ej gospa, kje imate wc za invalide, potem te pa štirje pogledajo ... meni osebno sicer ni moteče vprašati, lahko pa je tistim, ki so zraven, moteče, ali pa tistim, ki čakajo, da bodo oddali plašč, moteče, ljudje itak težko pogledajo invalida.*
- *Moram poudariti, da imam težave z uriniranjem, potrebujem večji prostor in predvsem večjo intimnost.*

- *Pred odhodom na prireditev običajno ne pijem ničesar, da mi ni treba v Cankarjevem domu na wc, saj mi je to neprijetno.*
- *Ne vem, še nikoli nisem šel na wc v Cankarjevem domu, raje zdržim do doma.*

PRIJAZNOST

- *Varnostniki v CD so zelo prijazni, vselej pripravljeni pomagati in vedno pospremijo do dvorane.*
- *V Cankarjev dom sem prišla uživati, rada bi se počutila dobro. In to manjka Cankarjevemu domu. Ni mi prijetno, ko pridem na kakšno predstavo. Rada bi bila sproščena. Nimam občutka, da imam vrednost kot človek.*
- *V Cankarjevem domu so vsi prijazni. Moti pa me, da se moram prej najaviti, da prihajam na koncert.*
- *Če veš, da je osebje prijazno, se dosti lažje odločiš, da greš na kakšno predstavo, četudi veš, da ni dovolj dostopno za vozičkarje.*
- *Je pa tudi odvisno od vsakega posameznika. Če sem jaz neprijazen, bo verjetno tudi osebje zoprno.*
- *Sem se navadila, da vedno prej pokličem in vprašam, ali lahko pridem.*
- *Noben shopping center si ne more privoščiti, da je nedostopen za gibalno ovirane, za kulturne ustanove pa je treba še veliko narediti. Žal pa dobro vem, da nakupovalni centri niso dostopni zaradi invalidov, ampak zaradi mam z majhnimi otroki. Saj je vseeno.*
- *Moti me to, da moram počakati, da gredo vsi iz dvorane, šele potem sem jaz na vrsti.*
- *Najprej pokličem po telefonu, v CD imajo to zelo dobro organizirano, da prej pokličeš in si s tem zagotoviš vstopnico. V drugih kulturnih inštitucijah se zgodi, da ostaneš zunaj, če pride preveč ljudi na vozičkih.*
- *Gibalno ovirana oseba mora vnašati dodatne napore v to, da lahko npr. gre v Cankarjev dom, bom naštel kar po vrsti:
Zagotoviti mora vstopnico zase in za spremljevalca;
Prej mora poklicati po telefonu in se najaviti, kajti prihod je treba najpozneje uro pred začetkom prireditve potrebno napovedati recepciji.
Organizirati si mora prevoz.
Od doma mora pravočasno.
Poiskati mora vhod s Prešernove, ki je dostopen za gibalno ovirane.*

Če mora med prireditvijo na wc, so edini primerni toaletni prostori pri garderobi v Sprejemni dvorani.

- *Navadila sem se, da preden se odločim, ali bom obiskala kulturni dogodek ali ne, zavrtim telefonsko številko in se pozanimam, kako in kaj.*
- *Pred začetkom prireditve, med odmorom in na koncu običajno hostesna služba gibalno oviranim priporoča, da počakajo, da gredo ostali obiskovalci iz dvorane, šele potem so na vrsti tisti na vozičkih.*

2.1.3.7 Sklepi in predlogi

Eden glavnih ciljev je bilo ugotoviti, katere so glavne ovire, s katerimi se gibalno ovirani srečujejo pri uresničevanju pravic do dostopa brez ovir v Cankarjevem domu.

Namen moje naloge ni bil samo kritizirati in iskati napake, ampak predstaviti dobre prakse za nadaljnji razvoj.

Ugotovila sem:

1. Velik problem je to, da Cankarjev dom nima svojega parkirišča.
2. Gallusova, Linhartova, Kosovelova, Štihova in vse sejne dvorane so dostopne, popolnoma nedostopen pa je Klub Lili Novy.
3. Osebje je prijazno in pripravljeno pomagati.
4. Klančina v Prvem preddverju nima ustreznega naklona.
5. V Gallusovi dvorani je tam, kjer so prostori za vozičke, slaba vidljivost in slišnost.
6. Diskriminatorno je to, da morajo gibalno ovirani ljudje sedeti na točno za njih določenih mestih.
7. V toaletnih prostorih niso prilagojeni lijaki.

Morali bi se zavedati, da težava ni v človeku, ampak v okolju, ki onesposablja.

Podpora, ki izhaja iz posameznika, je ključna, ker s tem, ko poslušamo posameznika, oblikujemo storitve, ki jo uporabnik želi.

Problem je, da ljudem odvzamemo vpliv, nato pa jim ponujamo, kar je ostalo. Samostojnost ne pomeni, da vse postoriš sam, samostojnost pomeni uresničevanje zastavljenih življenjskih ciljev.

Pomeni, da imaš izbiro. Če imaš izbiro, imaš moč.

2.2 OVIRE GRAJENEGA OKOLJA V KULTURNIH USTANOVAH V SLOVENIJI

2.2.1 Problem

Poleg analize grajenega okolja Cankarjevega doma sem želela ugotoviti tudi širšo dostopnost stavb, v katerih se praviloma odvijajo kulturne prireditve.

2.2.2 Vrsta raziskave, populacija, vzorčenje in zbiranje podatkov

Je kvantitativna. Podatke sem zbrala iz nalog študentov 2. letnika FSD, ki so pri predmetu Ljudje z ovirami in vsakdanje življenje (mentorica red. prof. dr. Darja Zaviršek) v različnih krajih v Sloveniji ocenjevali, koliko je še arhitektonskih ovir v javnih zgradbah in kakšne so te ovire.

Objektov torej niso ocenjevali gibalno ovirani, ampak bodoči socialni delavci. Na podlagi rezultatov so študentje javno zgradbo ocenili kot primer dobre ali slabe prakse.

Študentje so poročali o dostopnostih različnih javnih zgradb, kot so: pošta, banka, zdravstveni dom, trgovina, kulturni dom, policijska postaja, občina, šola, muzej, turistično-informativni center ...

Za raziskavo sem izbrala naslednje javne zgradbe:

zdravstveni dom,

knjižnica,

kulturni dom,

center za socialno delo.

Trgovski centri so pri nas praviloma dostopni gibalno oviranim ljudem, zato jih nisem izbrala za raziskovanje. Velik trgovski center si verjetno ne more privoščiti, da ne bi imeli primerne dvigala, predvsem zaradi staršev z vozički.

2.2.3 Merski instrumenti in viri podatkov

Pregledala sem 97 nalog, v katerih je zajetih 63 manjših ali večjih krajev po vsej Sloveniji.

Študenti objektov niso ocenjevali s številkami temveč opisno.

Najprej sem vse raziskovalne naloge študentov prebrala in oddelila samo tiste, ki so ocenjevale zdravstveni dom, knjižnico, kulturni dom in center za socialno delo. Nato sem na podlagi opisne ocene vsako javno zgradbo ocenila s točkami od 1 do 5.

Ocenjevala sem po lestvici:

parkirišče urejeno – 1 točka,

klančina – 1 točka,

pomična vrata – 1 točka,

dvigalo – 1 točka,

urejene toalete – 1 točka.

Ocena 5 pomeni ni ovir, ocena 1 pa zelo veliko ovir.

2.2.4 Rezultati

kraj	statistična regija	zdravstveni dom	knjižnica	kulturni dom	csd
Ajdovščina	Goriška	4	0	2	1
Beltinci	Pomurska	5	0	5	0
Bočna	Savinska	4	0	1	0
Brežice	Spodnjėsavska	3	3	1	0
Cerkno	Goriška	5	3	0	0
Črna na Koroškem	Koroška	5	0	0	0
Domžale	Osrednejslovenska	2	2	0	2
Gorje	Gorenjska	5	3	2	0
Gornja Radgona	Pomurska	0	3	1	5
Gornji Grad	Savinska	3	4	1	0
Gornji Petrovci	Pomurska	4	0	0	0
Grosuplje	Osrednejslovenska	2	5	0	0
Idrija	Goriška	4	1	0	0
Ivančna Gorica	Osrednejslovenska	4	1	0	0
Spodnji Jakobski dol	Podravska	1	0	1	0
Jesenice	Gorenjska	5	2	1	0
Knežak	Notranjsko-kraška	1	0	0	0
Kobarid	Goriška	2	1	3	0
Kočevje	Jugovzhodna	5	3	2	3

kraj	statistična regija	zdravstveni dom	knjižnica	kulturni dom	csd
Koper	Obalno-kraška	0	2	0	0
Kranj	Gorenjska	3	5	0	0
Križevci pri Ljutomeru	Pomurska	4	0	0	0
Krško	Spodnjesavska	4	1	0	0
Kuzma	Pomurska	2	0	1	0
Litija	Osrednjeslovenska	3	2	4	0
Logatec	Osrednjeslovenska	4	2	0	0
Medvode	Osrednjeslovenska	5	4	4	0
Mengeš	Osrednjeslovenska	4	4	1	0
Mezgovci ob Pesnici	Podravska	0	5	0	0
Mozirje	Savinjska	3	3	0	0
Murska Sobota	Pomurska	3	2	0	1
Nova Gorica	Goriška	5	4	3	0
Polzela	Savinjska	4	0	0	0
Portorož	Obalno-kraška	4	0	0	0
Postojna	Notranjsko-kraška	5	5	0	0
Prevalje	Koroška	4	1	0	0
Ptuj	Podravska	5	1	2	0
Radenci	Pomurska	5	0	0	0
Radovljica	Gorenjska	5	4	0	5
Rodica	Osrednjeslovenska	5	5	0	0
Savsko naselje	Osrednjeslovenska	0	1	0	0
Sežana	Obalno-kraška	5	5	5	1
Slovenj Gradec	Koroška	4	0	3	2
Slovenska Bistrica	Podravska	5	5	0	1
Stražišče pri Kranju, Kranj	Gorenjska	2	1	0	5

kraj	statistična regija	zdravstveni dom	knjižnica	kulturni dom	csd
Pri Cerkvih-Struge	Osrednjeslovenska	3	2	2	0
Šentvid	Osrednjeslovenska	3	0	0	0
Šiška	Osrednjeslovenska	5	5	0	0
Škofja Loka	Gorenjska	3	1	0	4
Tolmin	Goriška	2	4	1	0
Trbovlje	Zasavska	3	1	0	0
Trebnje	Jugovzhodna	5	0	0	2
Vič LJ	Osrednjeslovenska	2	0	0	0
Vrhnika	Osrednjeslovenska	5	3	0	5
Zagorje ob Savi	Zasavska	3	1	1	0
Zagradec	Osrednjeslovenska	3	0	3	0
Žalec	Savinjska	4	2	0	1
Železniki	Gorenjska	3	1	1	0

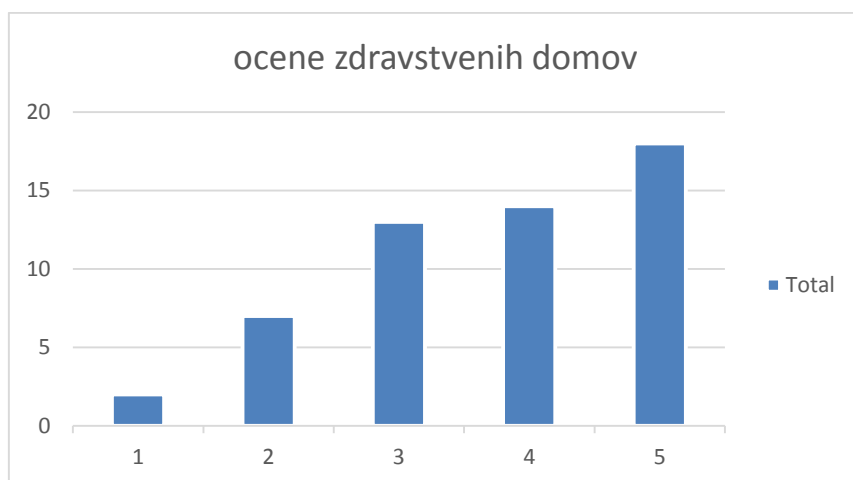
Preglednica 2.1

Preglednica št.1 kaže vse kraje po abecednem redu in ocene posameznih javnih zgradb, ki sem jih ocenjevala. Z osenčeno pisavo so označeni kraji, ki imajo center za socialno delo.

Zajetih je bilo 58 krajev po Sloveniji.

31 javnih zgradb je bilo ocenjenih z najvišjo oceno 5.

Če bi v nalogah našla podatke vseh javnih zgrad, bi dobila podatke za 232 javnih zgradb po Sloveniji. Podatkov ni bilo (v preglednicah ocena 0) za 109 javnih zgradb. Podatkov nisem našla za kar 45 kulturnih domov. To lahko pomeni, da ocenjeni kraj nima kulturnega doma, ali pa se bodočim socialnim delavcem ne zdi pomembno, da bi gibalno ovirana oseba lahko obiskovala kulturne prireditve. Menim, da ima skoraj vsaka manjša vas v Sloveniji prostor, kjer so običajno organizirane kulturne prireditve. Pogosto je to kar gasilski dom in za nekaj krajev po Sloveniji vem, da je dvorana v zgornjem nadstropju, dvigala pa ni.

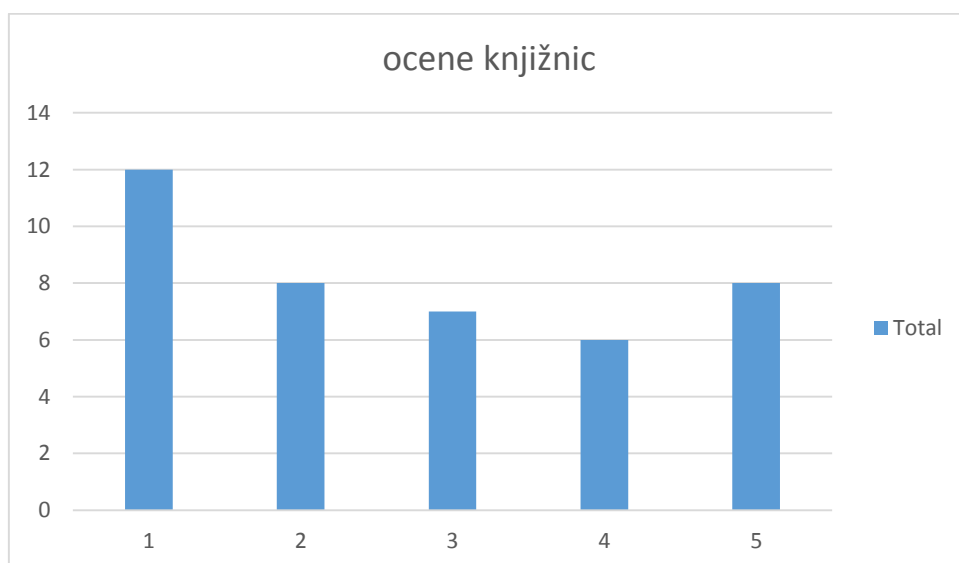

graf 2.1

Zdravstveni dom	
ocena	število
1	2
2	7
3	13
4	14
5	18

preglednica 2.2

Preglednici št. 2 in 3 kažeta, da je od 54 ocenjenih zdravstvenih domov dobilo najvišjo oceno 18 zdravstvenih domov, samo 2 domova sta dobila oceno 1, kar je pričakovani rezultat.

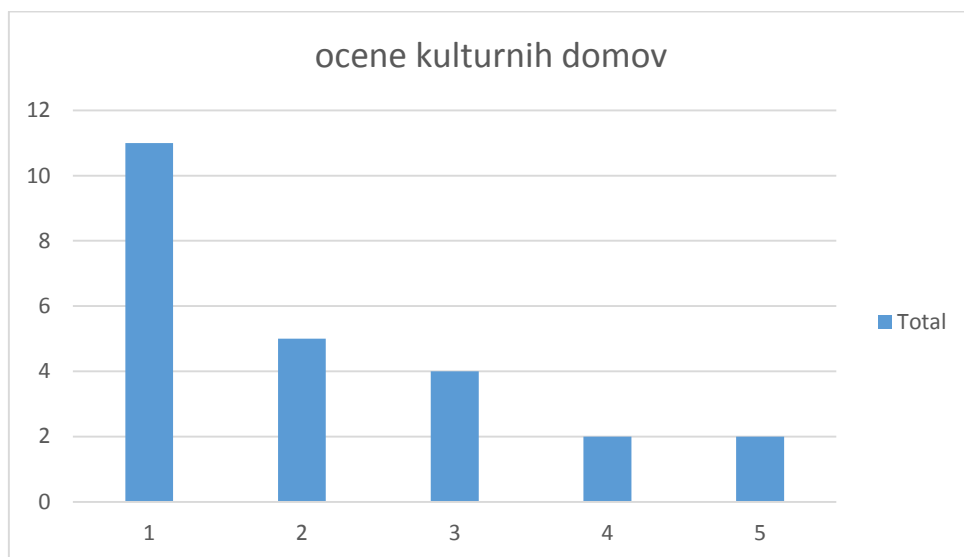

graf 2.2

Knjižnica	
ocena	število
1	12
2	8
3	7
4	6
5	8

preglednica 2.3

Preglednici št. 4 in 5 kažeta, da je samo 8 knjižnic ocenjenih z najvišjo oceno, popolnoma nedostopnih je kar 12 knjižnic.

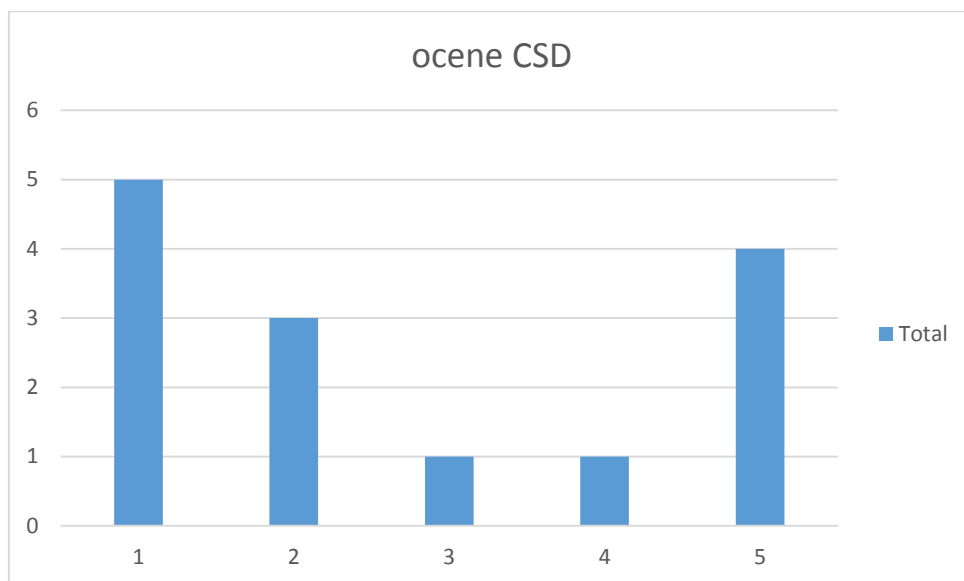
graf 2.3

Kulturni dom	
ocena	število
1	11
2	5
3	4
4	2
5	2

preglednica 2.4

Če primerjamo preglednici št. 1 in 6, vidimo, da kulturni dom ni bil ocenjen v 34 primerih. To verjetno ne pomeni, da kulturni dom ne obstaja, ampak da se bodočim socialnim delavcem

obiskovanje kulturnih prireditev ne zdi zelo pomembno. Le dva kulturna doma sta bila ocenjena z oceno 5, in sicer v Sežani in Beltincih, V Litiji in Medvodah pa z oceno 4.

graf 2.4

CSD	
ocena	število
1	5
2	3
3	1
4	1
5	4

preglednica 2.5

Preglednica št. 5 kaže, da je bilo ocenjenih samo 14 centrov za socialno delo. V preglednici št. 1 so z krepko pisavo označeni kraji, ki imajo center za socialno delo. Od vseh 58 zajetih krajev jih je samo 26, ki imajo center za socialno delo. Samo 4 centri za socialno delo so dobili najvišjo oceno: Gornja Radgona, Radovljica in pa Stražišče pri Kranju, Vrhnika, (pred kratkim so se preselili v obnovljeno zgradbo).

2.2.5 Sklepi in ugotovitve

- Najmanj arhitektonskih ovir je v zdravstvenih domovih. Najvišjo oceno, kar pomeni, da je zdravstveni dom dostopen, je dobilo 18 zdravstvenih domov od skupno 54 ocenjenih domov.

- Najslabše so bili ocenjeni kulturni domovi. Samo 2 kulturna domova sta ocenjena z najvišjo oceno, to sta Beltinci in Sežana.
- Od vseh javnih zgradb, ki so jih ocenili bodoči socialni delavci, je bilo z najvišjo oceno ocenjenih 31.
- Najmanj grajenih ovir je v Ljubljani in večjih mestih.

Rezultati so pokazali, da se gibalno ovirani še vedno srečujejo s številnimi ovirami v grajenem okolju, kar kaže, da je bilo premalo narejenega za dostopnost brez ovir, čeprav smo se v Sloveniji s številnimi dokumenti zavezali k zagotavljanju pravic gibalno oviranim. To vodi k spoznanju, da ni dovolj, da se napiše nov predpis, spremembe so potrebne tudi v praksi. Urediti bi morali dostop do vseh javnih zgradb: kulturnih ustanov, knjižnic, trgovin, centrov za socialno delo. To pa ne pomeni samo namestitve dvigal, primernih za vozičke. Urediti bi morali ustrezne klančine (z nizkim naklonom), pločnike, robnike; posebej pomembna je ureditev parkirnih mest, ki morajo biti v neposredni bližini zgradbe, in vgraditev širokih vrat, ki morajo delovati na senzor. V vseh javnih zgradbah je obvezna tudi prilagoditev toaletnih prostorov.

Upoštevati bi morali tudi to, da se tudi potrebe gibalno oviranih spreminjajo, pojavljajo se nove potrebe – in ker se obenem s temi tudi nove ovire, mora stroka upoštevati mnenja le teh.

2.3 GLEDALIŠČA

V tretjem delu naloge sem razisovala, kako dostopna so gledališča po Sloveniji.

2.3.1 Vrsta raziskave, populacija, vzorčenje

Je študija primera. Prevzela sem vlogo naključne obiskovalke gledališke predstave, ki jo je zanimalo, če lahko pride na ogled predstave s prijateljico, ki je na vozičku. Podatke sem nato primerjala z rezultati, ki so mi jih prijazno posredovali z Ministrstva za kulturo RS. Pomladi leta 2014 je namreč Cankarjev dom dobil z Ministrstva za kulturo poziv, ki je vsem kulturnim ustanovam naložil posredovanje podatkov o ugodnostih za invalide, ki jih ponujajo ali jih bodo ponujali v prihodnosti.

2.3.2 Zbiranje podatkov

Najprej sem na spletni strani poiskala gledališče, si ogledala njihov program in izbrala določeno predstavo. Na spletni strani sem iskala informacije o dostopnosti dvorane oziroma dvoran pri tistih, ki jih imajo več. Ko sem našla potrebne informacije, je bil postopek vedno enak:

1. Po telefonu sem poklicala na telefonsko številko blagajne.
2. Povedala sem, da bi rada prišla na gledališko predstavo s prijateljico, ki se giblje s pomočjo električnega vozička, si pri dihanju pomaga s kisikom v jeklenki in zelo pogosto uporablja toaletne prostore, zato se lahko zgodi, da bo morala med predstavo iz dvorane do toaletnih prostorov in nazaj. Povedala sem tudi, katero predstavo in kateri dan sva izbrali.
3. Vprašala sem, ali imajo ustrezno parkirišče, ali sta vhod in dvorana dostopna, kako je s toaletnimi prostori.
4. Kje je mesto v dvorani, ki je rezervirano za vozičke?

Ob teh vprašanjih sem opazovala:

1. Ali je oseba prijazna, kako se pogovarja z mano, ali je pokroviteljska ...
2. Kaj sem doživljala, ko sem poklicala, koliko napora sem morala vložiti, da sem dobila vse potrebne informacije.
3. Kolikokrat sem morala telefonirati in koliko časa sem porabila, da sem pridobila vse informacije.
4. Kdo je oseba, ki razpolaga s temi informacijami?

2.3.3 Rezultati

Gledališče Koper

Na spletu nisem našla informacij o dostopnosti za hendikepirane.

19. novembra 2014 ob 10.30 sem poklicala njihovo blagajno. Moja sogovornica je bila zelo prijazna, povedala sem ji, da bi rada šla na koncert s prijateljico, ki je na vozičku. Povedala mi je, da je dvorana dostopna za vozičke. Glavni vhod ima stopnico, 3 metre stran je še en vhod, ki ima klančino. Običajno osebo na vozičku opazijo hostese in ji pomagajo, v nasprotnem primeru naj poiščem varnostnika, ki mi bo odklenil vrata in pomagal. Prostor za vozičke je pri prvi vrsti parterja, zato se zelo dobro vidi na oder. Oseba na vozičku ima prost vstop, spremljevalec plača vstopnico. Prijazno mi je ponudila, da mi kot spremljevalki rezervira sedež zraven prostora za vozičke.

Na vprašanje o toaletnih prostorih mi je odgovorila, da so dostopni in dovolj veliki; da so večkrat imeli obiskovalce na vozičkih, pa se ni še nihče pritožil.

Parkirišča nimajo, svetovala mi je, naj parkiram na nabrežju nasproti Luke, od koder dvigalo pripelje do ulice, kjer je gledališče. Druga možnost je parkirišče pri zdravstvenem domu. Nobeno od obeh omenjenih parkirišč pa ni prav blizu, v primeru slabega vremena je torej neugodno.

Primerjava z Ministrstvom za kulturo: Gledališče Koper nudi invalidom, osebam s posebnimi potrebami in njihovim spremljevalcem brezplačne vstopnice za ogled gledaliških predstav.

Gledališče Celje

Na spletu nisem našla informacij o dostopnosti za hendikepirane.

Blagajno sem poklicala 19. novembra 2014 ob 11. uri. Blagajničarki sem rekla, da bi rada nekaj informacij. S prijateljico, ki se giblje s pomočjo električnega vozička, bi si radi ogledali predstavo v dvorani, ki se imenuje Oderpododrom. Manjšo dvorano sem izbrala zato, ker domnevam, da so večje (glavne) dvorane v gledališčih dostopnejše od manjših, kjer se običajno prikazujejo bolj komorne predstave. Blagajničarka mi je povedala, da je ta predstava razprodana. Nato sem vprašala, če bo ponovitev željene predstave v prihodnjih dneh in izvedela, da sicer bo, vendar je dvorana nedostopna za gibalno hendikepirane. Rekla je, da bi jo morali v dvorano nesti. Na vprašanje, kdo bi jo nesel, mi je odgovorila, da verjetno kdo od tehničnega osebja ali biljerterji. Vprašala me je tudi, če je moja prijateljica zelo težka. Odgovorila sem ji, da ni težka, je pa težak električni voziček. Vprašala sem jo tudi, če je v dvorani dovolj prostora za voziček. Ni vedela, saj še niso imeli takega primera.

Njihova glavna dvorana je sicer dostopna za gibalno ovirane, vstop v dvorano je pri stranskem vhodu. Oseba na vozičku sedi nekje v drugi vrsti parterja, torej je vidljivost na oder dobra. Prostor za vozičke je na mestu, kjer so običajno prenosni stoli, to pomeni, da umaknejo toliko stolov kot je potrebno.

Oseba na vozičku ima brezplačen vstop v dvorano, spremljevalec plača vstopnico.

Parkirišče je dostopno in dovolj blizu gledališču.

Primerjava z Ministrstvom za kulturo: omenjeno je samo to, da nudijo invalidom 20 % popust pri nakupu abonmajskih in neabonmajskih vstopnic.

Anton Podbevšek teater Novo mesto

Na njihovi spletni strani sem prebrala, da vstopnice prodaja Turistično informativni center. 19. novembra 2014 ob 17. uri sem jih poklicala po telefonu in rekla, da bi rada gibalno ovirana oseba obiskala koncert skupine Laibach. Prijazen glas mi je povedal, da se ji zdi, da dvorana je dostopna za gibalno ovirane, ni pa prepričana, ker za ta koncert v parterju sploh ne bo sedežev. Najbolje bo, da poklicem gospoda Mitjo. Vprašala sem jo, če mi bo omenjeni gospod dal informacije samo za ta koncert ali je odgovoren tudi za druge prireditve. Rekla je, da je tam zaposlen in ima vse potrebne informacije. Ko sem omenjenega gospoda poklicala, se ni oglasil, ko pa mi je vrnil klic, mi ni znal odgovoriti. Obljubil je, da me pokliče naslednji dan. Resnično me je poklical naslednji dan in mi povedal, da v parterju ne bo sedežev, samo stojišča, da zaradi tega za gospo na vozičku ne bo varno. Bolje bi bilo, če bi koncert poslušala z balkona, težava pa je, da balkon ni dostopen. Obljubil je, da bo poskrbel za to, da bodo gospo varno prinesli na balkon. Vprašala sem ga, če je vstopnica za osebo na vozičku brezplačna. Pojasnil je, da koncert spada med komercialne prireditve in običajno nimajo brezplačnih vstopnic, vendar bo poskrbel za to. Za trud sem se mu lepo zahvalila in mu povedala, da moram najprej govoriti z gibalno ovirano gospo, če se sploh strinja, da jo nesejo po stopnicah. Dogovorila sva, da ga še isti dan pokličem, če bi se gibalno ovirana prijateljica odločila, da pride na koncert. Naslednji dan me je še enkrat poklical in vprašal, če gospa zagotovo ne bo prišla ter mi zagotovil, da mu je žal, da je balkon nedostopen.

Ministrstvo za kulturo: APT nudi brezplačne vstopnice za invalide, osebe s posebnimi potrebami in njihove spremljevalce za ogled gledaliških uprizoritev.

Slovensko mladinsko gledališče

Na spletni strani sem našla ta podatek: »Dostop za invalide⁸

Nobena od dvoran (pravzaprav se zatakne že pri samem vhodu v stavbo) žal nima urejenega dostopa za invalide. Seveda ne bi radi, da bi vas to odvrnilo od tega, da pridete k nam. Pokličite nas in potrudili se bomo, da vam bomo omogočili varen in udoben ogled predstav.«

Blagajno sem poklicala 27. novembra 2014. Predstava, ki sem jo izbrala, je bila v dvorani Stara pošta. Poklicala sem njihovo blagajno in povedala, da sem sicer že na spletni strani videla objavo, da je dvorana nedostopna za vozičke, vendar me vseeno zanima, če bi se dalo kako urediti, da bi gospa videla predstavo. Blagajničarka mi je najprej rekla, da je pač tako kot piše na spletu. Potem se je posvetovala s svojo kolegico in skupaj sta nekako ugotovili, da bi v dvorano sicer nekako prišla, vendar bi sedela čisto ob strani; glede na to, da se scena menja, ne bi videla polovice predstave. Zahvalila sem se ji za informacije. Malo pozneje sem sem ugotovila, da sem pozabila vprašati, če je vstopnica za osebo na vozičku brezplačna. Rekla je, da je, vendar ni prepričana, da bodo gibalno ovirano gospo spustili v dvorano (!). Vprašala sem jo, če se zaveda, da je to diskriminatorno. Pritrdila mi je, nato pa menila, da tako pač je ... in naj raje pokličem njihovega šefa in mi dala njegovo telefonsko številko. Naslednji dan sem klicala vodjo na pridobljeno telefonsko številko, vendar se ni oglasil.

Primerjava z Ministrstvom za kulturo: ni podatka

Mestno gledališče ljubljansko

Izbrala sem predstavo Prevare, ki igra na Malem odru. Blagajničarka je bila slišati malo naveličana vprašanj. Povedala mi je, da je predstava razprodana. Prosila sem jo, naj mi vseeno pove, ali je ta dvorana dostopna za vozičke. Odgovorila mi je, da je mogoče pripeljati do dvorane in da vmes ni nobene stopnice, ton njenih besed pa zvenel nekako kot: to bi morali vedeti, zakaj sprašujete.

Kaj pa toaletni prostori? Rekla je, da ne ve točno, na koncu se je odločila, da toaletni prostori v tem nadstropju niso prilagojeni, v nižjem pa so. Na koncu sem jo vprašala še o brezplačni vstopnici, pa mi je spet z naveličanim glasom povedala, da ni, imajo pa invalidi popust. Pomislila sem, da je blagajničarka nemara naveličana odgovarjati na vprašanja zato, ker so vsa pojasnila objavljena na spletni strani (na vidnem mestu), vendar nikjer nisem našla karkoli o dostopnosti njihovih dvoran. Na spletu sem našla cenik⁹, kjer je objavljeno, da najdražje vstopnice stanejo 25,20 EUR, s popustom za upokoјence in invalide pa 12,50.

⁸ Slovensko mladinsko gledališče. Dostopno na <http://www.mladinsko.com/nakup2/vstopnice/> (27. 11. 2014)

⁹Mestno gledališče ljubljansko. Dostopno na: <http://www.mgl.si/sl/vstopnice/cenik-vstopnic/> (19. 11. 2014)

Primerjava z Ministrstvom za kulturo: ni podatka

Slovensko narodno gledališče Maribor: Drama

Na spletni strani imajo zapis:

»Dostop za invalide¹⁰

V Slovenskem narodnem gledališču Maribor *zagotavljamo neoviran dostop do dvoran*. Ta je mogoč z dvigali za invalidske vozičke in z navadnimi dvigali. Stara dvorana ima nameščeno indukcijsko zanko. Operne predstave imajo nadnapise v slovenskem jeziku. Prosimo, da ob nakupu vstopnic opozorite na morebitne posebne potrebe. Ob obisku predstav in koncertov se obrnite na hostesno službo.«

Blagajno sem poklicala 12. novembra ob 17. uri. Blagajničarka mi je prijazno razložila to, kar imajo objavljeno na spletni strani, da je dvorana dostopna in da imajo osebe na vozičkih prost vstop.

Primerjava z Ministrstvom za kulturo: v SNG Maribor imajo invalidi na invalidskih vozičkih prost vstop. Spremljevalci nimajo popusta pri vstopnicah.

Slovensko narodno gledališče Nova Gorica

Na njihovi spletni strani sem našla zapis:

»Za invalide na invalidskih vozičkih¹¹

Brezplačne vstopnice za domače predstave (ne velja za premiere, gostovanja in razprodane predstave) za invalide na invalidskih vozičkih so na voljo pri blagajni gledališča. Ker je prostor, primeren za invalidske vozičke, omejen, vas prosimo za predhodno rezervacijo vstopnice (T 05 335 22 47).«

Blagajno sem poklicala po telefonu 11. novembra 2014 ob 10.30. Blagajničarka se je takoj oglasila. Rekla sem ji, da potrebujem nekaj informacij:

Imam prijateljico, ki je na vozičku, ki bi si rada ogledala predstavo Dvom, ki je na njihovem Malem odru. Povedala mi je, da je dvorana dostopna za gibalno ovirane. Vprašala sem jo, če se z mesta, ki je rezerviran za hendikepirane, dobro vidi na oder in sliši. Zagotovila mi je, da je

¹⁰ Slovensko narodno gledališče Maribor: Drama. Dostopno na: <http://www.sng-mb.si/blagajna/> (12. 11. 2014)

¹¹ Slovensko narodno gledališče Nova Gorica. Dostopno na: https://sng-ng.si/vstopnice/prodaja_vstopnic/ (11.11.2014)

dvorana majhna in se povsod dobro vidi in sliši. Kaj pa, če bi si želela ogledati predstavo na velikem odru? Rekla je, da se tudi tam dobro vidi na oder, sicer je ta prostor ob strani v 8. vrsti. Ali so toaletni prostori primerni in dostopni?

V avli je WC, ki je prilagojen. Je pa malo nerodno priti z Malega odra do tja, je treba uporabiti dvigalo.

Kaj pa parkirišče?

Gibalno ovirana oseba lahko parkira na njihovem parkirišču za rampo. Prej je treba poklicati vratarja, ki bo odprl rampo. Na parkirišču ni položen asfalt, zato za vozičke ni najbolj primerno.

Gibalno ovirana oseba ima brezplačen vstop, spremljevalka mora plačati vstopnico.

Primerjava z Ministrstvom za kulturo: ni podatka

Prešernovo gledališče Kranj

Na spletu nisem našla zapisa, kako je z vstopnicami za gibalno ovirane. Blagajno sem poklicala 26. 11. 2014 ob 10. uri. Blagajničarki sem rekla, da bi rada gibalno ovirana gospa na predstavo, ki je v stolpu Škrlovec v Kranju. Rekla je, da je ta dvorana popolnoma nedostopna za gibalno ovirane, do tja je 15 stopnic. Če vztrajam, bo sicer poskušala kaj urediti, da jo nesejo v dvorano. Povedala sem ji, da gospa na vozičku noče, da jo nosijo po stopnicah. Zagotovila mi je, da bo ta prestava na sporedu še v kakšni drugi dvorani, ki bo dostopna. Glavna dvorana Prešernovega gledališča pa je dostopna za gibalno ovirane, vidljivost na oder je dobra. Posebej prilagojenih toaletnih prostorov nimajo. Vstopnica za osebo na vozičku je brezplačna, spremljevalec pa jo plača. Parkirišča nimajo, je pa možno pripeljati gibalno ovirano osebo tam, kjer je tehnični dovoz, vendar je potrebno potem avto umakniti.

Primerjava z Ministrstvom za kulturo: Gledališče nudi invalidom in osebam s posebnimi potrebami pri ogledu posameznih predstav brezplačni ogled predstave. V poročilu pa ni omenjeno, da je stolp Škrlovec nedostopen.

fotografija 2.15: Stolp Škrlovec (foto: ...)

Kulturni dom Sežana

na spletu ni informacij za gibalno ovirane. Blagajno sem poklicala 26. novembra, ob 11.35. Povedala sem, da bi si gospa na vozičku rada ogledala film naslednji dan ob 20. uri. Blagajničarka mi je povedala, da je dvorana dostopna. Mesto, ki je rezervirano in dovolj veliko za vozičke, je nekje med drugo in tretjo vrsto parterja, to pa je mogoče malo preblizu filmskega platna. Toaletni prostori so dostopni, za to imajo pripravljeno dvigalo, vendar ga že nekaj časa niso uporabljali. Dogovorili sva se, da ji bom potrdila prihod gospe na vozičku, ona pa bo prosila tehnika, da preveri, če dvigalo brezhibno deluje. Tudi parkirišče imajo dostopno in dovolj blizu kulturnega doma. Vstopnica ni brezplačna.

Primerjava z Ministrstvom za kulturo: ni podatka

Gledališče Toneta Čufarja Jesenice

Na njihovi spletni strani¹² sem dobila podatek, da prodajajo vstopnice v tajništvu, kamor sem poklicala 26. 11. ob 12.10. Prijazen gospod mi je povedal, da je zgradba in dvorana dostopna. Predstava, ki sem jo želela, je premiera, sedežni red ne velja, zato mi bodo kot spremljevalki rezervirali sedež ob strani, gospa na vozičku bo sedela ob meni. Običajno nimajo brezplačnih

¹² Gledališče Toneta Čufarja. Dostopno na: <http://www.gledalisce-tc.si/> (26. 11. 2014)

vstopnic, ampak izjemoma lahko dajo vstopnico brez plačila. Imajo pa popuste za starejše in invalide. Toaletni prostori so prav tako dostopni, parkirišče je zadaj za zgradbo.

Primerjava z Ministrstvom za kulturo: obiskovalcem na invalidskih vozičkih gledališče omogoča brezplačen ogled predstav.

Kulturni dom Krško

Blagajničarka sem rekla, da bi si gospa na vozičku rada ogledala film Hobit. Povedala mi je, da je dvorana dostopna z gornjega vhoda. Parkirišče je blizu, prav tako so dostopni toaletni prostori. Za ljudi na vozičkih je brezplačen vstop, spremljevalci pa plačajo.

Primerjava z Ministrstvom za kulturo: ni podatka

2.2.5. Sklepi

1. Ljudje, s katerimi sem kontaktirala po telefonu, so bili prijazni in pripravljeni pomagati. Naletela sem samo na eno neprijazno osebo, v Mestnem gledališču ljubljanskem.
2. Če oseba na blagajni ni bila prepričana o dostopnosti, je prosila za mojo telefonsko številko, da so me poklicali, ko so imeli odgovore na moja vprašanja.
3. Ugotovila sem, da ljudje niso problem, saj so pripravljeni pomagati, vendar jim to preprečuje neprilagojena zgradba.
4. Gibalno ovirani ljudje še vedno ne morejo izbirati mesta, kjer bi želeli gledati predstavo.
5. Večina kulturnih ustanov na spletni strani nima podatkov, kako je z dostopnostjo dvoran.
6. Večina gledališč je dostopna. Zadnja leta pa je večina gledaliških hiš v Sloveniji razširila svojo ponudbo z manjšimi odri, kjer prikazujejo bolj komorne gledališke predstave. Tukaj sta si oder in občinstvo bliže, doživetje je drugačno kot v običajni gledališki dvorani. Težava pa je v tem, da so mali odri pogosto v kleti in popolnoma nedostopni za gibalno ovirane.

3 ZAKLJUČEK

Specialistično delo je sestavljeno iz 3 raziskovalnih delov. Raziskovala sem, kako je dostopen Cankarjev dom – osrednja slovenska kulturna ustanova, kako so dostopna gledališča po Sloveniji in kako dostopne so dvorane v primerjavi z zdravstvenimi domovi. Žal sem ugotovila, da ovire v Sloveniji še vedno obstajajo in da se gibalno ovirani ljudje ne morejo udeležiti vseh kulturnih dogodkov, ki bi si jih želeli.

Kulturna ustanova se ne more šteti za dostopno gibalno oviranim vse dotlej, dokler obstaja tudi samo ena ovira. Če bi se upoštevali vsi predpisi, ki jih že imamo, na primer zakon o gradnji objektov, ki določa gradnjo brez arhitektonskih ovir, bi bilo okolje za gibalno ovirane idealno urejeno. Vendar se ti predpisi ne izvajajo; tudi tega, če se, nihče ne nadzoruje. Cankarjev dom bi lahko nekoč označili za popolnoma neprilagojeno zgradbo, ker so morali gibalno ovirani ljudje vstopati skozi klet mimo smetnjakov, danes pa lahko z dvigalom pridejo do vseh dvoran, razen do Kluba Lili Novy.

Pogosto so pri odpravljanju ovir storjene popolnoma nesmiselne napake, ki so nepotrebne oziroma jih ne bi bilo, če bi prej za mnenje vprašali gibalno ovirane ljudi. Nesmiselna napaka so na primer široke in previsoke straniščne školjke; bolje bi bilo, da bi vgradili običajne. Arhitekti večinoma premalo vedo o potrebah gibalno oviranih ljudi, zato bi morala obstajati posebna komisija gibalno oviranih ljudi, ki bi nadzirala gradnjo in prenove in zadržala izdajo uporabnega dovoljenja, dokler ne bi bile vse ovire odpravljene. Prav tako bi se moralo vsako nedosledno izvajanje zakonov in predpisov z obravnavanega področja sankcionirati.

Mnogi posegi, s katerimi je mogoče odpraviti arhitektonske ovire, so preprosti in hitro rešljivi ter ne zahtevajo veliko denarja. In ne nazadnje: zavedati se moramo, da je grajeno okolje brez ovir namenjeno nam vsem, ne le gibalno oviranim ljudem!

4 LITERATURA

- 20 x 365, Spominski zbornik Cankarjevega doma ob 20-letnici. Ljubljana, 13. maja 2000
- Cankarjev dom, predstavitevna zgibanka, Ljubljana, julij 2003.
- Arhiv Cankarjevega doma, dokumentacija od 1980 do 2015.
- Pravilnik o zagotavljanju neoviranega dostopa, vstopa in uporabe objektov v javni rabi ter več stanovanjskih stavb. Uradni list RS št. 97/2003. Ljubljana.
- Slovenski inštitut za standarizacijo (2002). Slovenski nacionalni standard SIST ISO/TR 9527: Gradnja objektov – Potrebe invalidov in drugih funkcionalno oviranih ljudi v stavbah – Smernice za projektiranje. Ljubljana.
- Albreht, A., Krištof, P., Pučnik, A., Bere, Žiberna, F. (2010). Prostor za vse. Priročnik za načrtovanje brez ovir, Maribor, Mestna občina Maribor.
- Satler N. (2007) Osebe s posebnimi potrebami v občini Lenart. Specialistično delo, Ljubljana. FSD.
- Babič B., Zupančič R., urednika (2007). Mala dežela velike diskriminacije, KUD Priložnost, Ljubljana.
- Dragoš, S, Leskošek, V, Erlah Petrovič, P, Škerjanc, J., Urh, Š, Žnidarec Demšar, S (2008). Krepitev moči, Ljubljana, Fakulteta za socialno delo.
- Dremelj, P. (2009). Individualizacija in osebe s posebnimi potrebami. V: Kobal Grum, D., in Kobal, B., urednika: Poti do inkluzije, str. 29-35. Ljubljana, Pedagoški inštitut.
- Dremelj, P., Kobal, B., Smolej, S., Nagode, M., Žiberna, V., in Kresal, B. (2009). Analiza državne skrbi za invalide. Ljubljana, Inštitut RS za socialno varstvo.
- Flaker, V.; Mali, J., Kodele, T., Grebenc, V., Škerjanc, J., Urek, M., (2008). Dolgotrajna oskrba: Očrt potreb in odgovorov nanje. Ljubljana, Fakulteta za socialno delo.
- Flaker, V. (2012). Direktno socialno delo. Ljubljana, Založba*cf.
- Goffman, E. (2008). Stigma, zapiski o upravljanju poškodovane identitete, Aristej, Maribor.
- Kobal, B. (2009): Invalid, invalidnost, posebne potrebe. V: Kobal Grum, D., in Kobal, B. (ur.): Poti do inkluzije, str. 11-28. Ljubljana, Pedagoški inštitut.
- Kobal, B., Dremelj, P., Nagode M., in Smolej, S. (2006). Analiza transferjev za invalide. Ljubljana, Institut RS za socialno varstvo.
- Kobal, B., Smolej, S., Nagode, M, Sendi, R., Černič Mali, B., Kerbler, B., Tomonc, B., Mujkić, S. (2008). Dostopnost grajenega in komunikacijskega okolja kot predpogoj za socialno vključevanje invalidov – Uporabniška perspektiva. Raziskovalno poročilo. Ljubljana, Inštitut RS za socialno varstvo in Urbanistični inštitut RS.

- Kogovšek, N, Petkovič, B. (2007). O diskriminaciji, priročnik za novinarke in novinarje, Ljubljana, Mirovni inštitut.
- Kresal, B. (urednica) (2007). Vodnik po pravicah invalidov v slovenski zakonodaji. Ljubljana, Inštitut za delo pri Pravni fakulteti.
- Mesec, B. (1998). Uvod v kvalitativno raziskovanje v socialnem delu, Ljubljana.
- Nagode, M., in Dremelj, P. (2004). Omrežja socialne opore oseb z gibalnimi težavami. V: Novak, M. (ur.): Omrežja socialne opore prebivalstva Slovenije. Ljubljana, Inštitut RS za socialno varstvo, str. 121-129.
- Oliver, M., (1996. Understanding disability. From Theory to practice, Houndmills, Palgrave.
- Požarni red Kulturnega in kongresnega centra Cankarjev dom (1987). Arhiv Cankarjevega doma.
- Pravilnik o zahtevah za zagotavljanje neoviranega dostopa, vstopa in uporabe objektov v javni rabi ter večstanovanjskih stavb, Ur. l. RS št. 97/2003, 77/2009, Ljubljana.
- Sendi R., Kobal B., urednika (2010). (Ne)dostopna Slovenija? Grajene in komunikacijske ovire, s katerimi se srečujejo invalidi, Urbani izziv – publikacije, Ljubljana.
- Shakespeare, T., (2006). Disability rights and wrongs, Routledge, London.
- Uršič, C., in Kroflič M. (ur.) (1998). Človekove pravice in invalidi: zbirka mednarodnih dokumentov. Ljubljana, Zveza delovnih invalidov Slovenije, Inštitut RS za rehabilitacijo in Svet invalidskih organizacij Slovenije.
- Verbinc, F. (1982). Slovar tujk. Ljubljana, Cankarjeva založba.
- Vodeb V., Bračun Sova R. (2011). Muzeji, javnost, dostopnost, Urbanistični inštitut Republike Slovenije.
- Vodnik po pravicah invalidov (2003). Vlada RS, Urad za droge.
- Vovk, M. (1989): Priročnik za načrtovanje in prilaganje grajenega okolja v korist funkcionalno oviranih ljudi. Urbanistični inštitut SR Slovenije, Ljubljana.
- Vovk, M. (2000). Načrtovanje in prilaganje grajenega okolja v korist funkcionalno oviranim ljudem: priročnik. Ljubljana. Urbani izziv – publikacije.
- Wraber, T. idr. (2007). Dostop do kulturnih dobrin tudi za invalide. Pet – revija za ljudi s posebnimi potrebami, 89 (oktober), str. 58-61.
- Zaviršek, D. (2001). Hendikep kot kulturna travma: Historizacija podob, teles in vsakdanjih praks prizadetih ljudi, Založba *cf, Ljubljana.

Zaviršek, D., Zorn, J., Videmšek, P. (2002). Inovativne metode v socialnem delu: opolnomočenje ljudi, ki potrebujejo podporo za samostojno življenje, Študentska založba, Ljubljana.

Zbornik predavanj (2008). Človekove pravice in invalidi, Konvencija o pravicah invalidov – črka na papirju in /ali realnost, Kranjska gora, Slovenija.

SPLETNI VIRI:

Akcijski program za invalide 2014-2012 (2014). Dostopno na

www.mddsz.gov.si/fileadmin/mddsz.../invalidi.../API_2014-2021.doc (7. 8. 2015).

Dostop na invalidskem vozičku. Dostopno na <http://www.cd-cc.si/sl/informacije-za-obiskovalce/dostop-na-invalidskem-vozikcu/>, (23. 7. 2013).

Gledališče Toneta Čufarja. Dostopno na: <http://www.gledalisce-tc.si/> (26. 11. 2014).

Kobal Grum D., Kobal, B., Celeste, M., Dremelj, P., Smolej, S., Nagode, M. (2009). Dostopno na: www.dlib.si/stream/URN:NBN:SI:doc-PU4KSVFF/93958088.../PDF (18. 8. 2015).

Konvencija o pravicah invalidov (2008) Dostopno na: <http://www.uradni-list.si/1/content?id=86045> (20. 8. 2015).

Ljubljanski potniški promet. Dostopno na: <http://www.lpp.si/javni-prevoz> (1. 1. 2013, 30. 9. 2015).

Mestno gledališče ljubljansko. Dostopno na: <http://www.mgl.si/sl/vstopnice/cenik-vstopnic/> (19. 11. 2014).

Mladinsko gledališče Ljubljana. Dostopno na <http://www.mladinsko.com/o-mladinskem/kjesmo/> (27. 11. 2014).

Nacionalni program za kulturo 2008-2012. Dostopno na: http://nsk-slo.si/images/uploads/Osnutek_NACIONALNEGA_KULTURNEGA_PROGRAMA_2012-2015,_november_2011_.pdf (23. 9. 2015).

Nacionalni program za kulturo 2014-2017. Dostopno na: <http://www.mk.gov.si/fileadmin/mk.gov.si/pageuploads/Ministrstvo/Drugo/novice/NET.NPK.pdf> (8. 3. 2015).

Parkirišče Kongresni trg. Dostopno na http://www.lpt.si/parkirisca/parkirisca_osebna_vozila/kongresni_trg. (22. 7. 2014).

Rotovnik, M. (2011): *Cankarjev dom: muzej arhitekture ali propulziven kulturni in kongresni center?* Dostopno na: <https://www.cd-cc.si/media/O%20prenovi.pdf>, (5.12. 2014).

Slovensko mladinsko gledališče. Dostopno na <http://www.mladinsko.com/nakup2/vstopnice/> (27. 11. 2014).

Slovensko narodno gledališče Maribor: Drama. Dostopno na: <http://www.sng-mb.si/blagajna/> (12. 11. 2014).

Slovensko narodno gledališče Nova Gorica. Dostopno na: https://sng-ng.si/vstopnice/prodaja_vstopnic/ (11.11.2014).

Splošna deklaracija človekovih pravic. Dostopno na:

http://www.mzz.gov.si/fileadmin/pageuploads/Zunanja_politika/CP/Zbornik/SPLOSNA_DEKLARACIJA_O_CLOVEKOVIH_PRAVICAH_-_F.pdf (28. 8. 2015).

Statistični urad RS (2014): Mednarodni dan invalidov 2014. Dostopno na:

<http://www.stat.si/StatWeb/glavnanavigacija/podatki/prikazistaronovico?IdNovice=6662> (6. 8. 2015).

Uradni list RS št. 94/2010. Dostopno na: <https://www.uradni-list.si/1/content?id=100876> (18. 8. 2015).

Uradni list RS, št. 97/2003. Dostopno na

<http://www.uradnilist.si/1/objava.jsp?urlid=200397&stevilka=4330> (23. 9. 2015).

Uradni list RS, št. 94/2010. dostopno na <https://www.uradni-list.si/1/content?id=100876> (23. 9. 2015).

Zaviršek, D., Škerjanc, (2000). Analiza položaja izključenih družbenih skupin v Sloveniji in predlogi za zmanjšanje njihove izključenosti v sistemu socialnega varstva : poročilo o raziskavi, Socialno delo, letnik 39, številka 6. Dostopno na : URN:NBN:SI:DOC-DAFZETPB from <http://www.dlib.si> (18. 8. 2015).

IZJAVA

Spodaj podpisani/-a **Renata Šebez**, študent/-ka specialističnega študija **Socialno delo za ljudi s posebnimi potrebami, Fakultete za socialno delo Univerze v Ljubljani**, z vpisno številko **06030600**, s svojim podpisom izjavljam, da sem avtor/-ica specialističnega dela z naslovom:

Dostopnost kulturnih ustanov za ljudi z gibalnimi ovirami.

S svojim podpisom zagotavljam:

- da je predloženo specialistično delo rezultat mojega samostojnega raziskovalnega dela ter da so vsa dela in mnenja drugih avtorjev citirana in navedena v seznamu virov, ki je sestavni del predloženega specialističnega dela;
- da se zavedam, da je plagiatstvo, ne glede na obliko in način predstavljanja tujega avtorskega dela kot svojega, v nasprotju z akademsko etiko in s pričakovanimi moralnimi prepričanji ter pomeni hujšo kršitev pravil in predpisov, ki urejajo to področje, kot tudi posledic, ki jih ima takšno dejanje za predloženo delo in z njim povezani status;
- da sem seznanjen/-a z določili Pravilnika o podiplomskem študiju;
- da je predloženo pisno delo identično elektronski verziji istega dela;
- da v skladu s 1. odstavkom 21. člena Zakona o avtorskih in sorodnih pravicah (Ur. l. RS, št. 16/07, 68/08 in 110/13) dovoljujem, da se zgoraj navedeno specialistično delo objavi v digitalni zbirki eGradiva in repozitoriju UL.

V Ljubljani, 9. februarja 2016

Podpis avtorja/-ice:

S svojim podpisom:

- dovoljujem knjižnici Fakultete za socialno delo Univerze v Ljubljani uporabo svojega rojstnega datuma za namen obdelave specialističnega dela v sistemu COBISS;
- soglašam z objavo svojega specialističnega dela na svetovnem spletu;

V Ljubljani, 9. februarja 2016

Podpis avtorja/-ice: